

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL
TERCERA ÈPOCA / NÚMERO **53** / GENER 2010

Consell de
Mallorca

Una mirada actual a les relacions Nord-Sud

Arcadi Oliveres,

president de Justícia i Pau. Barcelona

El proper any 2011 es compliran 30 anys de la primera campanya que tingué lloc a l'Estat espanyol en favor de la transferència del 0,7% del PIB cap als països empobrits. El moment no era casual i responia al fet que, transcorreguts els anys anomenats de la transició política,- i fins i tot els anys anteriors en els que el Banc Mundial considerava Espanya un país digne d'ajut- els ciutadans i una bona part de les entitats en les que hi participaven, deixaren de pensar en la política interna com a prioritat i es dedicaren a observar el món en general. En una observació de tal mena es feia evident la situació d'extrema necessitat material en la que vivien les quatre cinquenes parts de la humanitat i, malgrat que l'ajut per ell sol mai podria resoldre el problema, semblava que era alhora una obligació ètica i un instrument pedagògic per arribar a canviar percepcions i comportaments en l'àmbit de les relacions econòmiques internacionals.

Tanmateix, transcorreguts els gairebé 30 anys esmentats, ens donem compte que la situació ha canviat, però a pitjor. Alguns elements ens ho evidencien, En primer lloc els famolencs –és a dir els que no tenen ni tan sols coberta la seva necessitat bàsica d'alimentació- augmenten dia a dia. Segons l'Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i

l'Alimentació (FAO) l'any 2007 eren 860 milions de persones les que es trobaven en tal situació; l'any 2008 havien suposat ja 940 milions i en el darrer any 2009 assoliren la xifra de 1020 milions. Això, en un període del 2000 al 2015 en el que, segons el primer dels objectius del mil·leni de les Nacions Unides, la fam s'hauria de reduir a la meitat. La situació esdevé no tan sols tràgica sinó alhora vergonyant quan ens donem compte que d'aliments, en el món, en sobren i que per tal d'establir arreu del món l'anomenada sobirania alimentària que reequilibraria les produccions, n'hi hauria prou amb una inversió anual de 50.000 milions de dòlars que els països enriquits diuen no tenir mentre que, paradoxalment, faciliten liquiditats unes 50 vegades més grans a uns bancs de comportament ètic més aviat dubtós.

Les coses tampoc milloren si ens donem compte de les enormes diferències entre els més rics i els més pobres –dineràriament parlant– del planeta, tant si ho observem a nivell individual com col·lectiu. Així per exemple les dades sobre les grans fortunes publicades per la revista Forbes ens demostra que els 20 majors potentats de la terra disposen d'una fortuna gairebé equivalent als ingressos dels habitats de tota l'Àfrica negra. Igualment, vist per països, observem que, d'acord amb l'Informe sobre el Desenvolupament Humà del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), datat l'any 2009 i amb dades del 2007, el 28,5% de la població mundial que viu en els països anomenats de renda alta i molt alta, gaudeix del 73,6% dels ingressos mundials, mentre que el 71,5% restant dels habitants s'ha de conformar amb el 26,4% de les disponibilitats monetàries.

Mecanismes econòmics

Si intentem esbrinar els mecanismes econòmics que ens porten a tal situació, en constatarem de variats però amb un denominador comú: l'explotació sense escrúpols que des del Nord es produeix envers els països del Sud. Així, per exemple, en l'àmbit del comerç internacional hi trobem l'establiment de preus poc remuneradors per als productes procedents dels països en vies de desenvolupament i també la pràctica d'un amagat proteccionisme per part dels països desenvolupats. Encara més, en casos particulars, com és el de la pesca –recordem els vaixells espanyols feinejant en les costes africanes– evidenciem la captura d'ingents quantitats de peix a canvi del pagament de molt poques divises en concepte de llicències que autoritzin tal activitat.

En el terreny industrial, la manca de tecnologia obliga els països empobrits a obrir les portes a l'entrada de companyies transnacionals que rarament pensen en les prioritats dels països receptors de les inversions, sinó més aviat en les seves pròpies. D'aquesta manera, es produeix en el Sud la presència d'indústries del Nord que hi acudeixen a la recerca de minerals,

de recursos energètics, de mà d'obra barata i de febles legislacions laborals, d'impunitat en la contaminació i altres activitats perilloses, d'experimentacions farmacèutiques, etc.

Financerament, els fluxos resulten contraris al que seria aconsellable. Bé es cert que existeix l'ajut al desenvolupament però, en el millor dels casos, aquest ajut tant sols suposa una cinquena part del que des del Sud viatja cap al Nord en concepte de pagament d'un deute extern la legitimitat del qual és, en molts de casos, inexistent. Afortunadament, les remeses dels immigrants cap als seus països d'origen compensen en part aquesta situació, ja que tripliquen els imports de l'ajut. És trist constatar, però, el paper cada cop més restrictiu que el món industrialitzat manté quant s'arribada d'immigrants, oblidant del tot que moltes vegades la seva actual riquesa també es va basar en l'emigració.

Un darrer element a considerar en aquest marc de relacions desiguals és, sens dubte, el del tràfic d'armament que manté una clara direcció Nord-Sud, justament inversa al tràfic de drogues que es produeix del Sud cap al Nord. Resulta colpidora l'evidència que són els països empobrits els que, a més de les explotacions esmentades abans, acaben essent el terreny d'enfrontament dels interessos dels països desenvolupats que, sovint, marquen a distància els comportaments dels seus dirigents i, si convé, fins i tot amb enfrontaments armats.

Canvi de valors

Amb tots aquests factors no ens ha d'estranyar que la situació de benestar material d'una part ben important de la població mundial empitjori dia a dia. Però aquesta constatació s'ha fet més evident amb l'arribada, fa un parell d'anys, de crisis de tota mena (energètica, ecològica, financera, industrial, etc.) que també han afectat, i amb força, els països del Nord. S'ha pogut demostrar que és el sistema econòmic global el que no funciona i que cal un replantejament a fons que, lògicament, ha de començar per un canvi de valors. Un canvi que desbanqui el lucre, el consumisme, el malbaratament de recursos, el frau, els poders ocults i la manipulació informativa dels ciutadans en favor d'una economia cooperativa que doni prestigi al treball, destinada a satisfer les necessitats de la gent i que tingui sempre present que vivim en un planeta de "lloguer" que hem de deixar en magnífiques condicions als qui ens vindran al darrera.

Molts d'aquests propòsits s'han vingut expressant en diferents encontres, sobretot després que la dècada d'absolut domini neoliberal dels anys noranta del segle XX demostrés la cruesa del mai més ben dit capitalisme salvatge. Després de l'esclat de protesta que van representar els esdeveniments de Seattle el novembre de 1999 i des de principis dels 2000 la convocatòria successiva de diferents Fòrums Socials (mundials,

continentals, regionals, temàtics) ha fet valer amb força el lema que “un altre món és possible” i ha col·locat damunt de la taula tot un seguit de propostes que en certa manera donen la volta a l’actual manera de conduir l’economia. Com molt bé es diu des de la campanya “pobresa zero”, som la primera generació en la que hi ha mitjans per tal que tots els ésser humans visquin amb dignitat. La nostra obligació és que tal propòsit esdevingui realitat.

El Consell de Mallorca i la cooperació per al desenvolupament dels pobles del Sud

Catalina Socies,

gerent del Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació

El Consell de Mallorca, com a govern insular i a través de l'IMAS, té definida una política de cooperació centrada en el suport a aquells sectors de població que li són propers, amb una clara sintonia amb les seves competències, com l'enfortiment municipal, els serveis socials, el medi ambient, el tractament de residus o l'ordenació del territori, entre altres. Així mateix, té una especial importància el suport a àrees geogràfiques, que des del punt de vista social i cultural ens són properes i afins.

El Fons Mallorquí és una associació integrada pel Consell de Mallorca, els ajuntaments de Mallorca, el Govern de les Illes Balears, les Mancomunitats del Raiguer i Pla, la Universitat de les Illes Balears i l'associació Justícia i Pau. Coordina i gestiona els recursos econòmics que els seus socis destinen per a la cooperació per al desenvolupament dels països del Sud.

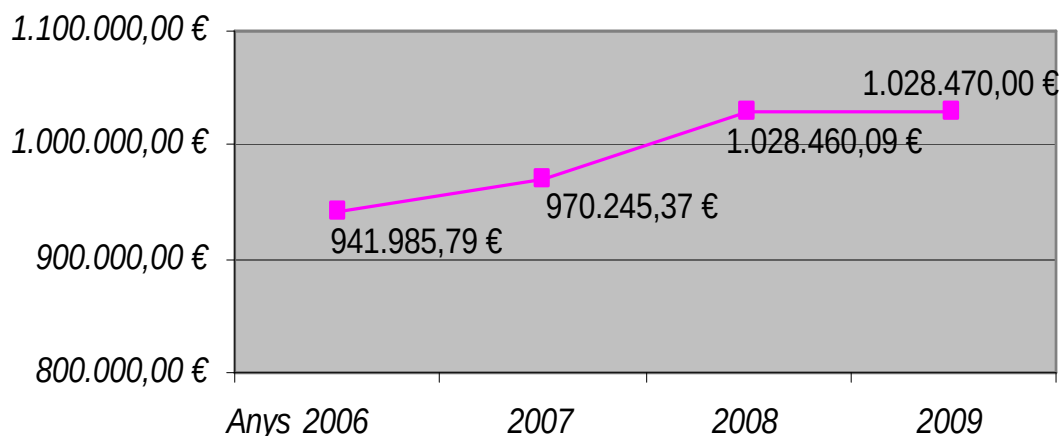

L'equip tècnic del Fons dona suport a tots els seus socis per tal de garantir un ús racional i efectiu dels recursos econòmics per a cooperació, i acreditar-ne la gestió

transparent. Els tècnics de l'IMAS i els del Fons es coordinen per tal de dur a terme la cooperació i la solidaritat amb els països del Sud de forma eficaç, tenint en compte les entitats solidàries de Mallorca i donant suport a les accions locals que puguin sorgir.

El Consell de Mallorca anualment aporta al Fons recursos econòmics per dur endavant les accions de cooperació i solidaritat. Així:

Aportació del Consell de Mallorca al Fons 2006-2009

L'estratègia de cooperació

La cooperació descentralitzada és considerada com una aportació que va més enllà de la transferència de recursos econòmics: parteix de la base que la cooperació ha de permetre la transferència de coneixements i experiències, en una doble direcció Nord-Sud i Sud-Nord, permetent un coneixement mutu entre les persones, entre les entitats i també entre les institucions.

El Consell de Mallorca té, entre les seves competències, la de Menors, Joventut i Igualtat, així com l'impuls del municipalisme i el desenvolupament local. Aquests punts tenen a veure amb els eixos principals de la seva cooperació, als que s'agrupen els projectes que es financen.

Pel que fa als sectors de cooperació:

- Educació i formació;
projectes de formació ocupacionals, escolarització a infants treballadors, educació per a la prevenció de la violència del carrer, etc.
- Municipalisme i desenvolupament local;
suport a processos de cooperació entre municipis de Mallorca i del Sud, mitjançant agermanaments signats entre: Inca – Telpaneca, Artà – Totogalpa, Lluçmajor – Las Sabanas, Esporles – San Ramón, Mancomunitat del Pla i AMUNSE (Associació de municipis de Nueva Segovia – Nicaragua) i pròximament es signarà Algaida – Ciudad Antigua.

Els Fons aprova el finançament dels projectes, ajustat a les bases tècniques, i el finança amb els doblers de l'ajuntament agermanat. Amb els recursos del Consell, es completa el finançament dels projectes de cooperació derivats de l'agermanament, aportant-hi els diners necessaris per a la seva realització.

- Desenvolupament economicoproductiu:
finançant projectes de cooperatives agrícoles, sistemes de microcrèdits a petits, i impuls a micro empreses locals.

Pel que fa als beneficiaris, els projectes van dirigits principalment a dones; joves i infants, i autoritats locals.

Pel que fa a la zona geogràfica, els projectes es desenvolupen principalment a: Àfrica, Amèrica Central (Nicaragua i el Salvador), Amèrica del Sud (Perú i Colòmbia), Àsia i Orient Mitjà (l'Índia, Afganistà, Palestina). Les zones geogràfiques d'intervenció poden variar segons la prioritització anual que es determini. Durant el 2010 és prioritzen els projectes a l'Àfrica.

Tota aquesta estratègia es concreta amb el següent procés: els projectes es presenten a la convocatòria que anualment el Fons Mallorquí fa per a la presentació de projectes de cooperació als països del Sud. Aquests projectes són baremats tècnicament i aprovats, si s'escau, per l'Assemblea de socis, a instància de la Comissió Executiva del Fons. Els projectes són gestionats per les ONGs i associacions de Mallorca que els presenten, però són desenvolupats per les ONGs dels països del Sud.

Sensibilització i difusió

De forma coordinada, el Fons i l'IMAS donen suport a les entitats i associacions dels municipis de Mallorca per a l'impuls de la solidaritat, mitjançant xerrades i exposicions sobre els desequilibris entre el Nord i el Sud.

Cal difondre les causes que provoquen les desigualtats per poder lluitar contra elles; cal que la ciutadania sàpiga el per què d'un Nord ric i d'un Sud pobre; cal que les persones puguin ser solidàries, impulsant la justícia social.

La coordinació entre entitats solidàries i institucions és una eina important per fer un treball de cooperació per al desenvolupament. És la forma d'assegurar que els recursos econòmics i materials s'utilitzen de forma adequada i eficaç; que no hi hagi duplicitats i que la gestió de la cooperació esdevingui un element transformador per a la realitat dels països del Sud.

Aquest és el propòsit del Fons Mallorquí, la coordinació dels recursos, la gestió i el seguiment de les accions de cooperació que des de Mallorca s'impulsa. El Consell de Mallorca ara fa més de 15 anys va apostar per aquesta fórmula de coordinació i consens.

Una mirada al Fons

Miquel Àngel Llauger i Rosselló

Diputat al Parlament de les Illes Balears

Vicepresident del Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació 1999-2003

“Una mirada al món” és el títol d’una exposició impulsada des del Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació i fruit del treball conjunt de l’equip de la casa i d’un grup d’activistes de diverses associacions mallorquines de solidaritat. L’exposició, elaborada durant el 1998 i el 1999, i inaugurada a Palma la tardor de 1999, tractava de presentar una panoràmica ràpida d’un món caracteritzat per l’abisme entre el Nord i el Sud, un món d’una dramàtica desigualtat que era explicat amb imatges i xifres referents a assumptes tan diversos com la mortalitat infantil, l’analfabetisme, el deute extern o la despesa militar. L’exposició va rodar per centres escolars i biblioteques de tota Mallorca i ha conegut una nova versió, inaugurada el 2006, amb el títol renovat “Mira’t el món”. M’he permès recuperar el títol original d’aquell projecte, que ja té deu anys, i que té per a mi una especial significació, per encapçalar aquestes planes: una mirada al Fons.

L'explosió del 0,7

Ara fa quinze anys, a la tardor de l'any 1993, naixia a Palma el Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació. El Fons començava a caminar, com moltes altres coses que amb el temps es consoliden i assoleixen una envergadura, amb una extraordinària modèstia. Un petit despatx en un edifici del Consell de Mallorca, poc més que una taula, i alguns milions de pessetes aportats per l'associació Justícia i Pau, pel Consell i per un grapat d'ajuntaments de Mallorca: aquest era el bagatge de partida de l'entitat que, una dècada i mitja més tard, gestiona una part important d'allò que la societat mallorquina dedica a la cooperació internacional, compta amb recursos humans i materials, fa una activa tasca de sensibilització, i, sobretot, ha esdevingut un referent imprescindible en l'univers de la solidaritat amb els països del Sud.

L'any 1993, la cooperació amb els països empobrits era encara una qüestió relativament nova i poc coneguda. No és estrany: la democràcia espanyola era recent i, amb ella, la sensació que Espanya formava part, de forma plena, dels països del Primer Món, o del Nord, és a dir, d'aquells països que gaudeixen d'un nivell de benestar comparativament alt i que, per aquest motiu, tenen contret amb els països del Sud un deute de justícia. Espanya era un país acabat d'arribar al grup dels donants: a les estadístiques oficials de l'OCDE, Espanya no apareix com a donant fins a l'any 1980, i no va ser fins a l'any 1990 que va començar a ser un donant amb xifres significatives, i fins a l'any 1991 que va ser membre del Comitè d'Ajuda al Desenvolupament de l'OCDE.

A Mallorca i al conjunt de l'estat, el 1993 va ser un any important pel que fa al despertar de la consciència social i la reivindicació ciutadana de més solidaritat amb els països del Sud. Començava a sonar la xifra que havia d'esdevenir l'emblema principal d'aquest moviment cívic: el 0,7. Potser val la pena obrir un parèntesi per traçar la història del 0,7. L'any 1970, l'Assemblea General de Nacions Unides va fixar l'objectiu, que s'havia d'aplicar a partir de 1972, que els estats rics dedicassin un mínim d'un 1% del seu Producte Interior Brut (PIB) a la solidaritat amb els països empobrits. La part principal d'aquesta aportació havia de venir dels propis estats: aquest és el famós 0,7 del PIB.

Val a dir que, gairebé quaranta anys més tard, només cinc països (Noruega, Suècia, Luxemburg, Dinamarca i Holanda) compleixen l'objectiu, i que l'any 2007 el conjunt de l'aportació dels països industrialitzats ha minvat en un preocupant 8,4%. Pel que fa a Espanya, segueix lluny de l'objectiu del 0,7, tantes vegades promès per governs de diferent signe. És cert, i aquestes són dades positives, que l'ajuda ha augmentat significativament fins a assolir el 0,41% l'any 2008, i que existeix el compromís d'arribar al 0,7 l'any 2012, però també és cert que hi hauria moltes coses a qüestionar pel que fa a la qualitat (tan important o més que la quantitat) de l'ajuda feta des del govern central.

Tornam a l'any 1993. Cap a finals d'any, i coincidint per tant amb el naixement del Fons, cinc persones començaven a Madrid una vaga de fam per reclamar del govern de l'Estat el compliment del 0,7. La vaga culminava la campanya que alguns grups ja feia algun temps que duïen a terme, demanant que Espanya també assumís aquest compromís. El mes de desembre eren rebuts per representants del govern de Felipe González, que varen afirmar que "s'identificaven amb els objectius defensats pels vaguistes" i es varen comprometre que els pressuposts del 1994 incloguessin el 0,4% del PIB, una xifra que, dit sia de passada, només ha arribat catorze anys més tard. Coincidint amb la vaga de fam naixia l'anomenada Plataforma 0,7, que va tenir la seva expressió més evident en l'acampada pel 0,7 que va tenir lloc al Paseo de la Castellana de Madrid. Aquesta acció reivindicativa va tenir un ampli ressò, i ràpidament varen sorgir accions semblants al llarg de tota la geografia espanyola. Naixia un moviment social amb energia i creativitat, potser mancat de solidesa ideològica, però amb una més que important capacitat mobilitzadora. També entre nosaltres varen aparèixer les tendes de campanya dels joves que reclamaven el 0,7: al Parc de la Mar, a Palma, però també en altres localitats amb tradició de moviment solidari local.

És rellevant assenyalar, pel que fa al lligam entre aquest ambient reivindicatiu i les primeres passes del Fons, que la reivindicació ciutadana del 0,7 va anar aparellada a l'aparició d'una altra idea que s'anava obrint pas amb força: la noció que el compromís solidari no era només qüestió dels estats, o dels governs centrals, sinó que també afectava a les institucions autonòmiques i locals. Sense utilitzar el terme, que és més propi dels àmbits especialitzats, es reclamava la pràctica d'allò que s'anomena la cooperació descentralitzada. Aquesta modalitat de cooperació és necessàriament més modesta en quantitat que la de l'administració central, però és lliure de les seves servituds (ajuda lligada a interessos comercials o polítics, etc.) i té més possibilitats d'actuar amb molta proximitat al moviment ciutadà de solidaritat. La reivindicació, en aquest sentit, va ser nítida des del primer moment: els acampats del Parc de la Mar reclamaven per al Sud el 0,7 dels pressuposts de les nostres institucions locals i autonòmiques. Val a dir que el creixement de la cooperació descentralitzada ha estat, des d'aquells anys i en el conjunt de tota Espanya, molt important, sense que manquin casos d'institucions importants (com el Govern de les Illes Balears) que compleixen amb l'objectiu del 0,7.

Solidaritat mallorquina, any 1993

El Fons Mallorquí, com tot allò que es crea a partir de la decisió dels representants polítics, ha de ser l'expressió de les inquietuds de la ciutadania. El Fons no seria explicable sense una societat mallorquina sensibilitzada davant la dramàtica situació de mancances i de vulnerabilitat en què es troben milions de persones d'Àfrica, d'Amèrica Central i del Sud o

d'Àsia, i sense un teixit associatiu que articula aquesta inquietud. L'any 1993, la quantitat d'ONG mallorquines és netament inferior a l'actual, ja que hi ha una eclosió posterior que la pròpia existència del Fons i d'altres institucions donants contribueix a crear. És just reconèixer, però, que ja existien alguns col·lectius ben actius, que donaven sentit a l'existència del Fons i que, amb el seu treball, varen contribuir a definir la feina de cooperació que es faria des de l'entitat acabada de néixer.

Aquest escrit no pretén donar -ni podria aspirar-hi- una descripció completa del paisatge associatiu mallorquí de 1993, sinó fer algunes referències que siguin representatives i, sobretot, que siguin rellevants en relació al naixement i als primers anys del Fons. En aquest sentit, és just començar amb la referència a Justícia i Pau, una entitat nascuda a Catalunya l'any 1968, dedicada a qüestions de pau, de solidaritat i de drets humans, i que compta amb una dinàmica delegació a Palma. Justícia i Pau va ser una entitat pionera, al context espanyol, en la reivindicació del 0,7. L'any 1993, la delegació a Palma duia a terme la campanya "Mallorca solidària - Cap al 0,7%", que va tenir un paper essencial a l'hora de difondre aquesta demanda entre la societat mallorquina i, de manera especial, d'obrir pas a la idea que les institucions locals també s'hi havien d'implicar. Aquesta campanya, que va tenir un ampli ressò social i entre els nostres polítics, va ser el fet singular més determinant per al naixement del Fons Mallorquí.

Mallorca té també una llarga i important tradició de presència als països del Tercer Món (com eren anomenats llavors) a través de l'Església. Les missions mallorquines, presents sobretot a Burundi i Perú des de molt abans dels anys 90, feien una tasca religiosa, però el seu treball introduïa, de manera natural, molts dels elements del que després es va conèixer com a ajuda al desenvolupament. Aquesta tradició confessional és als fonaments d'una part important de la solidaritat mallorquina, i en són hereves moltes de les ONG que han vist finançats els seus projectes pel Fons. Algunes de les ONG amb què el Fons ha treballat des del començament i de manera continuada, tals com Mallorca Missionera i Mans Unides, deriven d'aquest compromís de l'Església amb els països més desafavorits.

D'un signe totalment diferent, laiques i compromeses amb moviments d'alliberament dels pobles, són algunes associacions que ja eren actives l'any 1993 i que són, en bona mesura, precursoras de l'eclosió posterior de les ONG a Mallorca. Entre aquestes, cal esmentar l'Associació d'Amics del Poble Sahrauí, els esforços de la qual han permès mantenir una línia constant de suport a aquest poble desposseït, una línia de treball que ha estat una constant del Fons.

D'una rellevància especial és el treball de Prosud, una petita associació local sorgida del moviment de solidaritat que va provocar la revolució sandinista de Nicaragua de 1990. Prosud va ser una entitat precursora del treball de moltes associacions posteriors, i la seva tasca a Amèrica Central (a Nicaragua i El Salvador, especialment) ha tingut una importància cabdal a l'hora de marcar una especial incidència de la feina del Fons en aquesta

regió del món: algunes de les entitats del Sud amb què el Fons treballa directament avui dia són part del llegat de Prosud. Dins d'aquest capítol, cal fer referència també al treball de solidaritat amb Burundi que s'estava fent des de la Federació d'Associació de Veïns de Palma (d'on va néixer després l'entitat Veïns Sense Fronteres), i que per al Fons va significar les primeres passes a la regió africana dels Grans Llacs.

Gràcies a entitats com aquestes (i convé repetir que són esmentades només a tall d'exemple representatiu, i per la relació establerta amb el Fons) podem dir que el Fons neix en un terreny ja ben adobat. Al llarg d'aquests quinze anys, són moltíssimes les entitats amb què el Fons ha treballat, en una relació de simbiosi: mentre que la feina del Fons no tindria sentit sense aquest teixit solidari social, la pròpia existència del Fons els ha servit d'estímul i de suport continuat.

Neix el Fons

Dia 19 d'octubre de 1993: aquesta és la data de naixement. En aquest dia de fa quinze anys, es constituïa el Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació. És just que quedi constància, en aquest esbós de la seva trajectòria, de la relació de les entitats fundadores. Hi va haver, d'una banda, l'associació Justícia i Pau que, com ja s'ha assenyalat, havia duit a terme la campanya "Mallorca Solidària – Cap al 0,7%", d'on va néixer l'impuls que va conduir a la creació del Fons. D'una altra banda, hi havia les primeres institucions: el Consell de Mallorca (present al Fons des del primer moment) i una dotzena exacta d'ajuntaments: Binissalem, Escorca, Felanitx, Lloret de Vistalegre, Llubí, Llucmajor, Marratxí, Palma, Santa Maria, Selva, Sencelles i Sineu. A la primera Assemblea General, de juny de 1994, s'hi arriba amb vuit ajuntaments més que han formalitzat l'adhesió: Artà, Bunyola, Calvià, Campanet, Capdepera, Santa Eugènia, Santanyí i Sóller. En total, vint-i-dos membres.

Els socis "naturals" del Fons són, en principi, les institucions públiques. La presència de Justícia i Pau com a membre de l'associació, aparentment anòmla en aquest context, constitueix un reconeixement just al paper impulsor que va tenir. De fet, un representant de Justícia i Pau ha estat, històricament, membre de la Comissió Executiva, al costat dels representants de les institucions, una posició que ha mantingut des del començament fins a l'any 2003. Cal esmentar que el Fons Mallorquí, com a organisme en què poden cooperar diferents institucions al servei d'objectius compartits, i amb una clara vocació municipalista, tenia ja un model de referència: el Fons Català de Cooperació al Desenvolupament havia nascut l'any 1986, també impulsat per campanyes ciutadanes de demanda del 0,7.

Tal com recull la primera memòria de la Comissió Executiva del Fons, presentada a l'Assemblea de juny de 1994, Justícia i Pau va entregar, dia 14 de març del mateix any, un xec per valor de 1.735.690 pessetes, que era el total del que s'havia recollit durant la campanya "Mallorca Solidària – Cap al 0,7%", tot i que aquesta no tenia finalitat recaptadora. Aquesta

quantitat, amb alguna petita aportació que ja havia arribat dels ajuntaments que s'hi havien adherit, constitueix el saldo amb el qual el Fons arribava a aquesta primera assemblea: 2.022.547 pessetes. Val a dir que el primer pressupost inclou les aportacions compromeses per part de les institucions, fins a fer un total de 23.301.266 pessetes. D'aquestes, 14.000.000 corresponien a les aportacions compromeses pel Consell de Mallorca que esdevenia, des del començament, un suport econòmic clau per al funcionament de l'entitat.

Aquella primera assemblea va aprovar el finançament de 12 projectes. Entre les entitats que varen presentar els projectes que varen ser finançats, hi ha la ja esmentada Prosud i algunes que han continuat el seu treball al llarg d'aquests quinze anys, tals com Mans Unides, l'Associació d'Amics del Poble Sahrauí i Drets Humans de Mallorca. La localització geogràfica dels projectes ja apunta cap al que seran constants del treball del Fons: Amèrica Central, Amèrica del Sud, els campaments de refugiats sahrauís, els Grans Llacs africans.

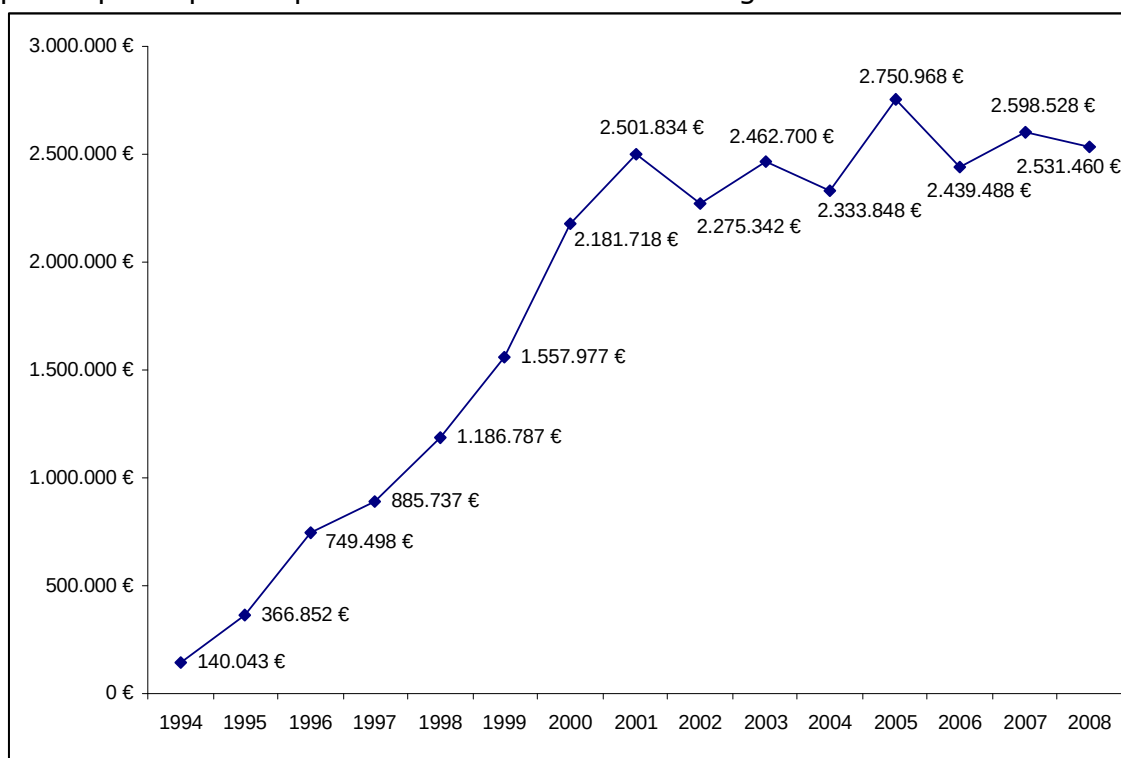
Les persones que varen fer possible les primeres passes del Fons eren ben conscients que el que naixia era una criatura amb molts de reptes per davant i que, si les coses es feien bé, estava destinada a ocupar un lloc propi i imprescindible a la societat mallorquina. Val la pena reproduir algunes frases d'aquella primera memòria que s'entregava a una Assemblea General: "Mallorca pot augmentar la seva solidaritat. Els ciutadans així ho demanen perquè cada cop són més sensibles a les necessitats del món subdesenvolupat i a les injustícies que pateix. Cal que els representants dels ciutadans vulguin assumir el paper que la situació internacional, i les relacions Nord-Sud en especial, els atorga. En efecte, un món on les fronteres són ràpidament superades per la urgència d'eleva la qualitat de vida dels pobles, els ajuntaments no es poden concebre al marge de les realitats i preocupacions del nostre temps. Es tracta, en un paraula, de contribuir a crear un món més just i solidari". Quinze anys més tard, continua havent-hi reptes a l'horitzó, però seria injust no reconèixer que el Fons ha estat a l'alçada, amb escreix, d'aquests propòsits amb què va néixer.

Una trajectòria de creixement

L'itinerari recorregut des d'aquella tardor de 1993 fins ara, quinze anys després, s'ha caracteritzat pel creixement constant. Un creixement, en primer lloc, en nombre de socis. A aquella primera vintena d'ajuntaments s'hi ha anat afegint la resta. A l'Assemblea General de 1995 ja s'hi arriba amb la major part (35) dels ajuntaments de Mallorca adherits, fins que, l'any 2007, s'aconseguia el mapa de Mallorca complet: els 53 municipis de l'illa són, actualment, socis del Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació. Una fita important, en aquest procés d'augment continuat del nombre de socis, tant pel que suposa en termes d'aportació econòmica com per la importància del treball conjunt entre institucions, és la incorporació del

Govern de les Illes Balears, soci de ple dret i membre de la Comissió Executiva des de 1999. Els ajuntaments mallorquins, el Consell de Mallorca, el Govern de les Illes Balears són els socis del Fons, juntament amb Justícia i Pau, la Universitat de les Illes Balears i les Mancomunitats del Raiguer, del Pla i Nord.

Si hi ha una mesura fàcilment indicativa del creixement del Fons és, sense dubte, l'evolució del pressupost gestionat i dels projectes finançats. Des d'aquell pressupost de 23 milions llargs de pessetes de l'any 1994 fins als més de 2,8 milions d'euros de l'any 2008 hi ha un bot molt important. El següent gràfic mostra la progressió del pressupost anual executat pel Fons, excepte per a l'any 2008, en què es presenta –per raons evidents– el pressupost aprovat per l'Assemblea del 16 de maig de 2008.

Evolució del pressupost executat del Fons Mallorquí en el període 1994 -2008

Al creixement quantitatiu li correspon, lògicament, un creixement qualitatiu, que resulta molt més difícil d'explicar en taules i gràfiques. Creixement qualitatiu vol dir avanç en la definició d'una manera pròpia d'entendre la cooperació, en una línia de treball específica. Vol dir, també, un avanç en la projecció pública: el Fons és cada vegada més conegut i la seva credibilitat s'ha anat consolidant sense interrupció. Vol dir avançar en la capacitat d'interlocució i de relació amb tots els agents socials que poden estar implicats en l'esforç de la cooperació: els municipis, la resta d'institucions, la universitat, els centres educatius... Que el Fons ha crescut qualitativament vol dir, en definitiva, que ha servit a l'objectiu que és la

seva raó de ser: el de fer que avancin dins de la societat mallorquina les actuacions i les actituds de solidaritat amb els pobles del Sud.

Una manera d'entendre la cooperació

El Fons és alguna cosa més que un organisme des del qual es distribueixen fons públics per al finançament de projectes a dur a terme als països del Sud. Els anys de recorregut del Fons, acompanyats sempre per la reflexió sobre quin és el paper que ha de tenir una entitat d'aquestes característiques en el món de la cooperació, han anat configurant una línia de treball determinada, una manera pròpia d'entendre la cooperació.

La naturalesa del Fons és el primer factor que determina l'especificitat del treball de cooperació que fa. El Fons no ha perdut, ni pot perdre mai de vista, el fet que és un espai en què els municipis, com a socis majoritaris, tenen el paper protagonista. És ben lògic, en aquest sentit, que el Fons sempre hagi estat presidit per un batle o batlessa (o regidor o regidora, en alguns casos), malgrat la contribució quantitativament major que puguin fer el Consell de Mallorca o el Govern de les Illes Balears. El Fons perdria part del seu sentit si deixàs de ser un espai que els municipis senten com a seu i que fa la seva feina amb voluntat de servei als municipis. Aquest caràcter també determina la voluntat d'estar present al territori, explicant la feina que es fa, i col·laborant perquè cada ajuntament visqui com a propi allò que es fa amb els doblers que destina a cooperació.

Aquesta relació estreta amb els municipis i el moviment solidari local té el seu correlat en el treball que es fa als països del Sud. Des de fa anys, el Fons es planteja una òptica municipalista de la cooperació, entenent per això, més enllà del fet evident de fer feina amb els municipis de Mallorca, la voluntat de fer una feina de cooperació amb les institucions locals dels països del Sud. En aquests països, en què els municipis disposen en general de recursos escassíssims, reforçar aquestes entitats locals és una bona opció per millorar tant el benestar humà de les poblacions com la democràcia.

Municipis de Mallorca que cooperen amb municipis del Sud: aquest podria ser el titular de bona part de la feina de cooperació que es fa des del Fons, a través de processos municipalistes que compten amb el suport institucional del Consell de Mallorca. En són un bon exemple els agermanaments, entesos com una relació de col·laboració i coneixement mutu entre un municipi (o una altra entitat local, com una mancomunitat) de Mallorca amb una institució local del Sud. El Fons, en aquests casos, fa el paper del facilitador i aporta instruments tècnics per fer efectiva aquesta col·laboració. Els agermanaments així entesos no poden ser una pura declaració retòrica ni el resultat d'una ocurrència d'un dia, sinó d'un treball de preparació i d'un contacte establert, i han de suposar una voluntat, per les dues parts, de continuïtat amb el temps. En són un bon exemple els agermanaments entre la Mancomunitat del Pla i AMUNSE (Associació de Municipis de Nueva Segovia, departament del nord de Nicaragua), entre

Inca i Telpaneca (Nicaragua), entre Artà i Totogalpa (Nicaragua) entre Lluçmajor i Las Sabanas (Nicaragua) o entre Esporles i San Ramón (Nicaragua).

Si la relació amb els municipis és una de les bases del funcionament del Fons, una altra és, sense dubte, la proximitat amb les diferents entitats que configuren el teixit associatiu mallorquí de solidaritat amb el Sud. La línia de cooperació del Fons no es pot entendre si no és en relació al particular paisatge de les ONG locals i la seva tipologia: molt sovint entitats petites, especialitzades en el treball en una àrea geogràfica que coneixen bé, en la majoria dels casos entitats locals més que delegacions d'associacions de major àmbit geogràfic. Tal com ja hem vist, la definició d'una determinada línia de treball (i això es veu molt clarament en el cas de les àrees geogràfiques del Sud on es fa una tasca de cooperació) s'ha anat definint al llarg dels anys condicionada per l'experiència i les maneres de fer d'aquestes entitats. Les ONG locals, al seu torn, tenen en el Fons i en els altres donants d'àmbit autonòmic i local la seva font principal de finançament de projectes. En aquest sentit, el Fons té també un imprescindible paper de suport al teixit associatiu solidari de Mallorca.

De manera anàloga al que s'ha dit dels municipis, la voluntat de reforçar les entitats de Mallorca va lligada a la voluntat de reforçar el teixit associatiu dels països del Sud. El finançament d'un projecte de cooperació ha de partir de la garantia que ofereix l'entitat local (mallorquina, o espanyola) que el presenta, i de la que ofereix l'anomenada contrapart: és a dir, l'entitat del país del Sud d'on, habitualment, ha nascut la demanda, i que es fa responsable de la seva execució. D'aquesta manera, la cooperació sempre té un component de suport a una societat civil imprescindible perquè el benestar i la democràcia avanci en societats com les d'Amèrica Central o del Sud, les del Magrib, o les de l'Àfrica subsahariana. Perquè no tenguim un caràcter purament assistencialista, la cooperació ha de posar les bases perquè els països del Sud surtin endavant amb les energies i capacitats que sense dubte hi ha presents a les seves poblacions.

També ha estat una constant, al llarg d'aquests quinze anys, la cooperació entesa com a suport als processos democràtics, a la protecció dels drets humans, a la defensa dels drets de les minories nacionals i a la reconstrucció postbèl·lica. La cooperació és políticament neutral en el sentit de no alinear-se amb partits polítics, i de no estar subjecta a cap govern diferent al de la pròpia entitat donant, però no pot deixar d'estar compromesa amb valors com el de la pau, la democràcia o els drets humans. No entendre-ho així és no entendre que el compromís amb la justícia és a l'arrel de l'impuls solidari. Donar suport al poble sahrauí confinat a l'exili de Tindouf, contribuir als processos de pau i a la reconstrucció postbèl·lica als Grans Llacs africans o als Balcans, finançar el treball dels defensors dels drets humans a Colòmbia, col·laborar amb un poble palestí que viu la difícil realitat de l'ocupació: aquests són alguns dels exemples d'aquest lligam entre cooperació, drets humans i pau.

L'òptica de gènere està ben present, més enllà de l'etiqueta i del que dicta la literatura teòrica sobre cooperació. Les dones de Burkina Faso que lluiten contra la pràctica de la mutilació genital femenina o les vídues de la brutal guerra que va assolir Guatemala, són exemples dels molts col·lectius femenins que han rebut suport del Fons. Una altra vegada, allò principal no és convertir la dona en destinatari de polítiques d'ajuda, sinó col·laborar perquè les dones siguin subjectes protagonistes del seu benestar i del de la seva població. Invertir en les dones és la manera més eficient de contribuir al benestar dels pobles: no és una frase feta, és l'evidència a què han arribat les grans instàncies internacionals d'ajuda al desenvolupament.

Per acabar amb aquesta caracterització de la cooperació que es du a terme des del Fons, cal fer referència al que es fa en el terreny de les ajudes d'emergència. Tal com fa la majoria de les institucions que treballen en ajuda al desenvolupament, el Fons reserva una part dels seus recursos per a aquest capítol. Les poblacions del Sud presenten una altíssima vulnerabilitat davant fenòmens tals com inundacions, huracans o terratrèmols, i cal, quan això s'esdevé, una reacció ràpida per pal·liar els efectes devastadors. El Fons, però, difícilment pot competir en resposta immediata amb les grans organitzacions especialitzades en aquestes actuacions. El que fa és canalitzar fons i centrar-se en un treball que podríem anomenar de "segona fase": la reconstrucció posterior a la primera fase d'emergència, que posa les bases d'una situació de menys vulnerabilitat. Ho fa especialment en aquelles àrees geogràfiques per a les quals hi ha un coneixement del terreny i uns contactes que constitueixen una garantia. Així s'ha fet, per exemple, a Nicaragua després de l'huracà Mitch (1998) o després dels terratrèmols de El Salvador (2001) o Perú (2007).

Canviar els valors aquí per fer justícia amb el Sud

La tasca de cooperació és entesa, convencionalment, com el finançament, amb doblers del Nord, de projectes diversos que es fan efectius sobre el terreny, als països del Sud. Tanmateix, de cada vegada es dóna més importància a allò que sovint s'anomena sensibilització i que ara també és designat, en sentit ampli, educació per al desenvolupament. Es tracta de donar a conèixer, entre la ciutadania del Nord, la realitat dels països del Sud i de promoure la reflexió sobre les causes del profund desequilibri entre països industrialitzats i països empobrits. L'objectiu últim de la sensibilització, així entesa, és promoure un canvi de valors i incitar el sentit de la responsabilitat de cada un dels ciutadans: empènyer a fer alguna cosa. La perspectiva, una vegada més, no pot ser assistencialista o caritativa, sinó fer èmfasi en el problema de justícia que hi ha al darrere de l'abisme entre Nord i Sud. Així es fa, per exemple, en l'enfocament del problema del deute extern dels països del Sud, una qüestió que ha centrat les accions de sensibilització del Fons de l'any 2007. El conegut lema "qui

deu a qui?" ho sintetitza perfectament: és el Nord qui té contret amb el Sud un ineludible deure de justícia.

En la mateixa línia que ho han fet les diferents institucions donants, el Fons ha anat incrementant al llarg dels anys els esforços i la importància concedits a la feina de sensibilització. Ho ha fet, igual que la feina de cooperació, en col·laboració amb les ONG de Mallorca (també en aquest terreny hi ha oberta una convocatòria anual de subvencions), i prioritzant que la feina feta arribi al conjunt dels municipis de Mallorca. L'esmentada exposició "Una mirada al món", que aporta la visió d'un món fracturat i tracta d'obrir els ulls a la responsabilitat moral que aquesta situació comporta, elaborada des del propi Fons i que actualment té la nova edició "Mira't el món", ha circulat per un gran nombre de centres educatius i culturals, i és probablement un bon exemple de l'orientació i la continuïtat de la feina del Fons en aquest terreny.

Aquesta exposició, en tot cas, és només un exemple de les moltes activitats que s'han duit a terme. El Fons ha fet projectes de sensibilització en formats diferents: exposicions, conferències, jornades, cursos, edició de materials impresos o audiovisuals, cicles de cinema, etc. Els destinataris també han estat ben diversos, tant quan s'han fet iniciatives en el món de l'educació formal com en les que s'estenen fora d'aquest àmbit. El Fons ha promogut projectes propis d'educació per al desenvolupament en educació infantil o primària, com és el programa "Lliga't al Sud", un projecte impulsat i elaborat des del propi Fons, que tracta de donar a conèixer una realitat no estereotipada dels països del Sud. El programa fa ús dels materials "Trescant món" (per a Primària) i "Cop d'ull al Sud" (per a Secundària), i hi han participat desenes de centres d'ensenyament de Mallorca. Actualment, l'eix principal de l'actuació del Fons a l'àmbit educatiu és l'impuls a la Xarxa de Centres Educatius Solidaris, de la qual ja formen part més d'una vintena de centres de primària i secundària. També s'ha incidit en l'àmbit universitari, amb l'organització de diversos seminaris i cursos (sobre conflictes, en més d'una ocasió), organitzats en col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears, i que sempre han tingut un remarcable nivell acadèmic i d'acceptació entre l'alumnat.

Col·laboració interinstitucional

La sintonia entre les diferents institucions i el treball conjunt entre representants públics de diferent color polític ha estat, al llarg d'aquests quinze anys, una de les claus de la feina del Fons. El fet que la pràctica totalitat dels ajuntaments de Mallorca en formin part, i que hagi rebut suport de manera continuada tant del Consell de Mallorca com del Govern de les Illes Balears, més enllà dels canvis de signe polític, n'és la millor prova. La Junta Directiva del Fons, amb representants de municipis amb governs de les distintes forces polítiques, i amb una pràctica constant de presa de decisions per consens, és també un reflex d'aquest funcionament que vol superar les diferències polítiques.

Ja s'ha fet referència al paper protagonista que el Fons, per la seva pròpia naturalesa, concedeix als ajuntaments, i s'ha esmentat la pràctica habitual que un batle o batlessa (o un regidor o regidora) en sigui el president. També cal esmentar el suport que el Fons ha tingut tant des del Consell de Mallorca com des del Govern de les Illes Balears. L'aportació econòmica d'un i altre ha fet possible que la feina del Fons hagi arribat a l'envergadura que s'ha explicat. En el cas del Consell, la relació té una rellevància especial, en la mesura que el Fons és l'instrument principal de política de cooperació del Consell: tota l'ajuda al desenvolupament que fa el Consell, es realitza a través del Fons. El Govern de les Illes Balears, per la seva part, lliura al Fons una aportació econòmica important i consolidada al llarg dels anys. Tant en un cas com en l'altre, el suport econòmic significa, com no podia ser d'una altra manera, presència a l'hora de determinar la línia de cooperació que fa el Fons (ja ha esdevingut tradició que tant el Consell com el Govern ocupin les vicepresidències de la institució) i coordinació constant de les tasques.

De la capacitat del Fons d'interlocució i col·laboració amb la societat mallorquina també en són prova els convenis de col·laboració que ha subscrit, per a objectius diferents, amb entitats de naturalesa ben diversa, tal com són, per exemple, bancs i caixes d'estalvis, associacions diverses, col·legis professionals, la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern (per a la difusió de materials educatius) o els Bombers de Mallorca (per a l'enviament d'equipament que els Bombers renoven). Els convenis amb la Universitat de les Illes Balears (soci del Fons) han servit a objectius com cursos de formació, participació d'estudiants en pràctiques en projectes del Fons o gestió de fons de documentació.

És necessari fer referència a la relació de col·laboració que ha tengut el Fons Mallorquí, al llarg d'aquests quinze anys, amb la resta de fons de cooperació de l'estat. En els casos en què aquesta relació ha estat més estreta, s'hauria de parlar en termes de fer junts el camí: anar descobrint conjuntament què és i quina és la feina específica de cooperació pròpia d'aquestes entitats. Naturalment, amb qui ha estat més constant la col·laboració ha estat amb els altres fons de cooperació de les Illes Balears. El Fons Menorquí de Cooperació va néixer al mateix temps que el de Mallorca (un mes més tard: es constituïa dia 28 de novembre de 1993), i resulta impossible fer la història de cap dels dos sense una referència a aquest constant descobriment conjunt del camí a seguir. De creació posterior (octubre de 1999) és el Fons Pitiús de Cooperació, integrat per institucions i entitats d'Eivissa i Formentera, que ha seguit les passes de les seves institucions germanes de Mallorca i Menorca. La coordinació entre els tres Fons insulars ha permès, a més de fer rendibles esforços en qüestions com els desplaçaments sobre el terreny per conèixer els projectes que es financen, aprofundir en tot allò que hi ha en comú en la comesa de totes tres entitats.

D'entre els altres fons, cal assenyalar de manera especial el paper acomplert pel Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, el fons de

cooperació que en bona part va proporcionar el model. Si bé els tres fons insulars són els fons de cooperació amb més capacitat, si la mesuram en termes de proporció amb la població del territori corresponent, el Fons Català és, en termes absoluts, el "germà gran" dels diferents fons de l'estat. El Fons Català i el Fons Mallorquí també han treballat conjuntament en la definició d'una línia específica de treball, per exemple en la qüestió d'una òptica de treball basada en el municipalisme. Tots dos fons, a més, han tengut un paper més que rellevant a l'hora d'impulsar la Confederació de Fons de Cooperació, i a l'hora d'encoratjar i acompanyar la creació de nous fons. A hores d'ara, la Confederació agrupa, a més dels fons balears i del Fons Català, entitats de característiques semblants del País Basc, Galícia, País Valencià, Andalusia i Extremadura. Els nou fons de la Confederació agrupen més de 800 institucions públiques i, durant l'any 2006, varen gestionar més de 15 milions d'euros. Cal dir que la major part d'aquests fons estan lluny de tenir la capacitat d'actuació, en relació al propi territori, del tres fons balears, que continuen essent un model d'implicació de tots els ajuntaments, de col·laboració entre diferents institucions i de funcionament per consens. La Confederació de Fons, en tot cas, és un important àmbit de reflexió i de posada en comú de les diferents experiències, un instrument de defensa conjunta de les posicions dels fons davant instàncies estatals o internacionals, i un espai per a la difusió de la utilitat del model dels fons de cooperació.

Augmentar la solidaritat

"Mallorca pot augmentar la seva solidaritat": aquesta frase de la memòria entregada a la primera Assemblea del Fons, que podia resumir la tasca per davant amb què naixia el Fons, conserva avui tota la seva càrrega. La vigència d'aquest objectiu ve determinada, sobretot, per realitats aclaparadores que haurien de despertar el nostre sentit de la justícia i de la solidaritat. Més de 1.000 milions de persones continuen vivint en la pobresa extrema, mirant de cobrir totes les seves necessitats amb menys d'un dòlar diari. Més de 800 milions de persones no poden accedir a aliments suficients per satisfer les necessitats energètiques diàries. Al món hi ha 115 milions d'infants en edat d'educació primària que no van a l'escola. Cada any moren 11 milions d'infants de menys de cinc anys, en la immensa majoria de casos per causes que es podrien haver evitat amb facilitat (amb medicaments adequats, bona alimentació, o millors condicions d'higiene). A finals de 2004, al món hi havia uns 39 milions de persones que vivien amb el VIH (virus d'immunodeficiència humana).

Podem continuar amb les dades. Les dones representen només el 16% dels escons parlamentaris a tot el món. Es continuen denunciant greus violacions dels drets humans (mutilació genital femenina, infants soldats, desaparicions...) en països de tots els continents. La despesa militar mundial supera els 1,2 bilions de dòlars anuals, que representen el 2,5% del PIB mundial. Sobre els països del Sud pesa la llosa d'un deute extern equivalent

a 2,8 bilions de dòlars. Amb 200.000 dòlars anuals, una quantitat molt inferior a qualsevol de les dues xifres anteriors, es podrien cobrir les necessitats humanes bàsiques de tota la població mundial.

La magnitud d'aquestes xifres pot conduir al descoratjament, però la solidaritat parteix de la idea que totes les aportacions, per petites que siguin, són útils. Cada actuació que serveix per millorar el benestar humà d'una família de Guatemala, l'Índia o Moçambic, cada acció de suport als col·lectius que treballen per la pau i els drets humans, cada feina de sensibilització que ajuda a despertar el sentiment de deure de justícia entre la nostra població, són passes en la direcció d'aquell horitzó, tan llunyà com irrenunciable, d'un món a l'alçada de la dignitat dels homes i les dones. Durant quinze anys, el Fons ha tengut un paper fonamental perquè Mallorca sigui una terra més solidària. El Fons pot estar orgullós de la feina realitzada, que ha fet de Mallorca un lloc una mica millor. La magnitud dels reptes, però, no justifica la complaença. Els anys que hi ha per davant són, sempre, més importants que els que hem deixat enrere.

Dona en el desenvolupament. La cooperació internacional sota una mirada de gènere

Marisa Calzadilla,
voluntària de Creu Roja

Des de fa temps els organismes públics i les ONG humanitàries incorporam accions per a la promoció de la dona en aquells països en desenvolupament susceptibles de dur a terme programes que facilitin millorar la seva vida en els contextos de vulnerabilitat més gran.

A Espanya, la Llei 23/1998, de 7 de juliol, de Cooperació Internacional per al Desenvolupament, atorga una important base jurídica específica, creant un marc definitivament favorable a l'impuls de la perspectiva de gènere en la cooperació. Entre d'altres, insta a "promoure un desenvolupament global, independent, participatiu, sostenible i amb equitat de gènere". Igualment, advoca per "les llibertats fonamentals, la pau, la democràcia, la participació en condicions d'igualtat per a dones i homes [...] la no discriminació per raó de sexe, raça, cultura o religió, i el respecte a la diversitat".

Moltes eines internacionals, anteriors i posteriors a la Llei de Cooperació Espanyola, varen ser claus per donar a conèixer, comprendre i acceptar que les desigualtats de gènere són reversibles, en ser construccions culturals, assenyalant i identificant els àmbits concrets i prioritaris d'actuació

conjunta. Igualment, aquestes eines estableixen les mesures que calen per garantir a les dones l'exercici dels seus drets, incorporant elements jurídics en el camp del Dret Internacional dels Drets Humans, d'aplicació per a les dones.

Ressenya dels antecedents històrics sobre Dona en el Desenvolupament:

- **El primer reconeixement** sobre la incorporació de les dones en els processos de desenvolupament és de 1954.
- Agències humanitàries i donants reflexionen sobre el **paper de receptores passives** que en el desenvolupament tenen les dones; perquè, fins ben entrada la dècada dels setanta, només es concep la dona a través de tres rols establerts: reproductiu, productiu i comunitari.
- La conferència de Nacions Unides celebrada a Mèxic el 1975 proclama la "Dècada de la Dona" i **es fa ressò de les desigualtats de gènere especialment en els temes de desenvolupament.**
- *Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació contra les dones (CEDAW) (1979)*, que tracta específicament la forma com s'ha de traduir la igualtat entre sexes en els diferents àmbits de la vida social, polítiques públiques i ordenaments jurídics. Per primera vegada es parla d'igualtat real i de les accions positives, instant els estats signants a crear les mesures que calguin per tal de garantir els drets assenyalats a la Convenció.
- A la *III Conferència Mundial sobre les Dones (1985)*, **s'adopten les estratègies de futur per al progrés dels drets de les dones.**
- *Cimera mundial sobre el desenvolupament social (1985)*. **S'adquireix el compromís d'assegurar la plena igualtat entre homes i dones**, al temps que es renova el compromís sobre els acords signats a la conferència anterior, *Població i Desenvolupament (1994)*, **assumint que l'apoderament de les dones és factor integrant del desenvolupament humà** i es reconeixen els drets sexuals i els drets reproductius de dones i homes.
- *IV Conferència Mundial sobre les Dones (1995)*. **Elaboració i adopció de la Declaració de Pequín i de la Plataforma per a l'Acció**, sent el document més complet produït per una conferència de les Nacions Unides quant als drets de les dones. El 2000 s'avaluen els progressos assolits i es ratifiquen els compromisos de la Declaració i de la Plataforma recollits en aquesta quarta conferència.
- *Cimera del Mil·leni (2000)*. **Ordenació d'objectius concrets amb indicadors i resultats mesurables en igualtat i equitat de gènere**, quant a la salut sexual i reproductiva, l'accés a l'educació i a la formació per a l'ocupació per compte aliè.

Per tot això, i demanant disculpes per no haver estat possible fer una llista més breu, cal dir que tenim suports jurídics i instruments internacionals

-per ventura no molts, però sí suficients- per reclamar el reconeixement del ser i estar de les dones, i el seu dret a accedir als recursos en el mateix nivell que durant segles li ha esta reconegut a l'home en exclusivitat. Si aquests drets són d'importància superior en el dit món desenvolupat, imaginem-nos què poden significar en aquells països en desenvolupament on, segons dades del PNUD (*Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament*), només el 2% de les dones és posseïdora de terres, el 3% aconsegueix accedir a un crèdit bancari i, a nivell més general, de la població analfabeta el 65% són dones, així com el 68% de les persones desnodrides.

Per què integrar gènere en els projectes de cooperació per al desenvolupament?

Sembla obvi que les raons estan directament vinculades a principis d'equitat i justícia social (principis constitucionals), a l'elemental exercici dels Drets Humans, així com a la necessitat de dotar de major qualitat al treball de cooperació per al desenvolupament.

Dona guatemalenca signant un document

Durant anys, des de la Cooperació per al Desenvolupament es dissenyaren projectes denominats "a favor de les dones". Es digueren així simplement perquè elles participaven en l'execució d'activitats. En elles es feia recaure la responsabilitat de complir amb els objectius marcats i arribar a obtenir els resultats prevists. I tot sense cap reconeixement social, econòmic, o comunitari. És a dir, sense cap identificació i anàlisi sobre les incidències de gènere que facilitassin la visibilitat i reconeixement en referència a la seva contribució activa en el desenvolupament. Com vaig llegir un cop (per l'encert de l'expressió em sap greu no recordar on ho vaig fer i qui ho digué) varen ser projectes "cecs al gènere".

Se cercava la participació de les dones sabent que els rols atorgats de "responsabilitat i compromís" darien al projecte una qualificació d'excel·lent en el compliment dels objectius. No obstant, en aquests projectes no s'atengueren les necessitats estratègiques de les dones i, entre d'altres factors, reforçaren la situació de subordinació dominant en les relacions de gènere. Res no era pactat i identificat per a un repartiment de les tasques atribuïdes. Les dones seguien amb les seves inacabables tasques de treball a la llar i fora d'ella (a més d'aquelles delegades pel projecte) reforçant així els rols socialment creats i instal·lats en els seus contextos. Sense cap dret sexual ni reproductiu, amb embarassos continus i una escassa o nul·la atenció sanitària, atenent els problemes comunitaris històricament entesos com a d'interès per a les dones.

Sobre això, alguns exemples:

Complir els torns dels denominats "esmorzars comunitaris" (tan arrelats en l'Amèrica andina rural) per als fills i les filles de la comunitat, la qual cosa obliga a aixecar-se a l'alba i després, quan les criatures són a escola, atendre les tasques de la casa, i les seves altres filles i fills no escolaritzats. I també anar a cercar alguna feina esporàdica per complementar la seva insuficient disponibilitat monetària per tal de procurar a la seva família, si és possible, l'aliment mínim diari. Quelcom més? Sí, segurament quelcom més se m'escapa.

Arran d'aquesta darrera feina, la de procurar alimentació, em permet de recordar allò que digué una dona d'Ayacucho (Perú) quan fèiem el seguiment dels èxits quant als factors d'incidència de gènere a l'interior de la llar. El grup de dones tractava de portar a terme un projecte productiu (un molí de gra, de cereals) per la qual cosa estaven en fase de formació en els aspectes comptables, econòmics, financers, etc., i, en paral·lel, amb altres vinculats a l'anàlisi i necessitats de gènere. Començarem la reunió demanant-nos com ens sentíem abans i ara, després d'haver identificat aquest "acomodament" a una situació de poder i submissió; com s'havien reubicat les seves necessitats i interessos pràctics i estratègics; si seria pertinent revisar l'estratègia d'intervenció, etc. Doncs, bé, una d'elles va dir:

"Veuràs, companya. En la meva família, el menjar que jo cuino s'ha repartit sempre de la mateixa manera que vaig veure fer a casa meua. Per exemple, el dia del mes que menjem un pollastre (que jo he criat, que he sacrificat, desplomat i cuinat) la millor tallada és per al meu marit; la següent és per al meu fill mascle; a les meves dues filles els arriben unes aletes i per a mi el brou que quedi del guisat i, amb sort, les patates que hagin sobrat. Però després d'aquests dos anys formant-nos com a emprenedores, treballant la nostra estima i autonomia, el primer dia que cobrarem un sou, vaig fer la compra per cuinar quelcom especial. En arribar el meu marit a casa va dir: "segur que avui no haureu repartit cap diner, com em vares dir, veritat? Què esperau, del vostre molí?" No vaig respondre, només vaig dir: el diner és a taula, mira què hi ha i com està repartit. A partir d'avui jo també menjaré carn i les meves filles menjaran el mateix que els seus germans, sí senyor".

Actualment no podem dubtar que el fracàs de molts projectes es deu a què es formulen donant per fet iguals oportunitats i condicions de vida per a homes i dones. No ens adonem que aquest supòsit és molt lluny de la realitat, ja que les necessitats estratègiques d'unes i altres són distintes. És, doncs, necessari estudiar, identificar i comprendre bé la situació des del començament per evitar, així, problemes no desitjats i propiciar un desenvolupament social econòmic, sostenible, participatiu i democràtic.

Per això, la importància de comprendre que l'enfocament de gènere en el desenvolupament tracta d'incidir en les causes de les desigualtats entre homes i dones; que l'estratègia d'apoderament de les dones suposarà l'enfortiment de la seva autonomia, individual i col·lectiva, i que en aquest

procés prendran consciència sobre la discriminació dels rols de gènere, avançant, així, en capacitat per adoptar els criteris que més els convinguin, a elles i a les seves comunitats.

Què identifica i pretén l'anàlisi de gènere? Quina és la seva utilitat en la planificació?

Respon a les necessitats tant de dones com d'homes, **identifica els problemes d'acord amb les vivències d'ells i d'elles, i recull les prioritats específiques formulades per uns i altres.** Identifica els obstacles per a la participació equitativa de les dones en els processos de desenvolupament i els seus beneficis, la qual cosa permetrà formular el projecte d'acord amb les seves possibilitats i circumstàncies.

Caldrà recordar que tot procés d'integració de la igualtat i equitat porta implícit la redistribució de poder. Això posa de manifest conflictes que, necessàriament, s'hauran de gestionar constructivament en el procés de les iniciatives de desenvolupament.

Quant als **indicadors sensibles al gènere**, són aquells que permeten mesurar el grau de repartiment de mitjans i recursos, i els efectes aconseguits pel projecte quant a situació d'homes i dones que participen en les activitats, ja sigui de manera individual o col·lectiva. Hauran d'identificar les situacions que materialitzen les desigualtats de gènere. Han d'estar desagregats per sexes i reflectir el nivell i qualitat de la participació d'homes i dones, i també expressar "l'apoderament", mesurant la capacitat de dones i homes per prendre les seves pròpies decisions, controlar els recursos del projecte, etc.

Dona esperant el repartiment
de l'ajuda humanitària

La identificació de les **necessitats de gènere** servirà per visualitzar les pròpies necessitats, orientar l'estratègia d'intervenció i la planificació de l'impacte. Si la identificació de les **necessitats pràctiques** millora la qualitat de vida de les persones i responen a les seves necessitats bàsiques, les **necessitats estratègiques** estan directament vinculades a qüestions d'igualtat i equitat, i persegueixen una distribució equitativa dels recursos entre dones i homes. Tenen una projecció a més llarg termini i un clar contingut d'apoderament.

Serà important tenir en compte que, en excessives ocasions, els interessos i necessitats d'un grup de dones (en la comunitat, dones desplaçades, distribució d'ajuda humanitària, etc.) poden no estar formalment articulades, ni ser observables a primera vista i córrer el risc de romandre invisibles al llarg de tot el procés del projecte.

La no distinció entre necessitats pràctiques i estratègiques deriva en la no consecució de l'impacte directe sobre les desigualtats de gènere existents.

La utilitat dels **factores d'influència en les relacions de gènere** ve donada per ser aquells que afecten el conjunt de drets, obligacions, oportunitats, etc., i posició de les dones i dels homes en una societat determinada influint de manera determinant sobre les accions de desenvolupament. Identifiquen i orienten les accions de desenvolupament, determinen la sostenibilitat de gènere en un projecte, fan visibles els factors que produeixen efectes no desitjats sobre les condicions de les dones i

homes, a més de les relacions entre elles i ells.

Els factors d'influència en les relacions de gènere estan estretament relacionades amb les barreres socialment construïdes, que delimiten processos d'elecció i decisió de dones. **No són neutrals: influeixen de manera determinant en les relacions de gènere, alguns d'ells a favor d'una major equitat**

Molineres en una reunió de treball

entre dones i homes, i d'altres com a factors de resistència al canvi.

Per últim, és aconsellable recordar que hi ha instruments nacionals i internacionals que van més enllà del reconeixement de la nostra existència, que també va ser necessari fer això. Ens donen visibilitat, amb les nostres competències i sabers, legislant, quant a la particularitat de cada sexe, els espais personals i necessitats estratègiques d'unes i altres; en definitiva, són instrument l'objectiu del qual és assegurar la plena igualtat entre homes i dones, assenyalant que l'apoderament, la nostra autonomia i capacitat de decisió, és factor integrant i principal del desenvolupament humà.

També és aconsellable atendre que els canvis, la redistribució del poder i altres qüestions lligades al gènere susciten sempre recels, resistències i intransigències. Per això, caldrà ser constants i immunes a les crítiques, fins i tot burles, que puguin donar-se en el transcurs del nostre treball de cooperació per al desenvolupament. Ser visibles, aspirar i exigir els mateixos drets i oportunitats atorgats als homes no és un privilegi, sinó una llibertat voluntàriament robada a les dones durant segles per interessos misògins.

FONTS DOCUMENTALS

Llei de Cooperació Internacional per al Desenvolupament. Govern d'Espanya.

Guía para la incorporación de género en la intervención social. Cruz Roja Española/Irene López.

Guía para la igualdad de oportunidades entre mujeres y hombres. AECID

Comunitats organitzades, propostes col·lectives

Campanya H2O, recursos didàctics i formatius sobre l'aigua al planeta Terra

Coia Sánchez García,
coordinadora de la campanya

SENSIBILITZACIÓ

Com a ciutadans, podem fer alguna cosa per reduir la pobresa?

Els estudis mostren l'escàs coneixement que la societat té de la realitat del Sud, de les característiques i causes de la pobresa, així com dels esforços mundials per combatre-la. Segons les enquestes, els ciutadans pensem majoritàriament que podem fer poca cosa per reduir la pobresa (<http://www20.gencat.cat>).

Principalment rebem informació sobre els països més pobres a través dels mitjans de comunicació. La nostra visió està molt sovint determinada per la visió que aquests donen. La comunicació dels *mass media* i de les organitzacions socials (<http://cicomunica.blogspot.com>) està afavorint, o no, la formació d'una ciutadania crítica, compromesa i solidària? Els ciutadans volem estar informats sobre temes socials, però qüestionem que la informació que ens arriba dels mitjans de comunicació sigui fidel a la realitat.

Com es pot ajudar la societat a respondre als reptes del procés de globalització? Pot contribuir l'educació a afavorir una major comprensió de

les causes que generen la pobresa? Aquesta línia, coneguda com a educació per al desenvolupament, s'entén com un "procés educatiu (formal, no formal i informal) constant encaminat, a través de coneixements, actituds i valors, a promoure una ciutadania global generadora d'una cultura de la solidaritat compromesa amb la lluita contra la pobresa i l'exclusió, així com amb la promoció del desenvolupament humà i sostenible". (Ortega Carpio, 2006b: 15).

Diversos agents socials intervenen en l'educació per al desenvolupament: la comunitat educativa, els mitjans de comunicació i el sector de la cooperació. L'objectiu és promoure actituds participatives i responsables. Es pretén formar consciències crítiques i coneixedores de les relacions injustes Nord-Sud, de les violacions constants dels drets de les persones per tal de construir una societat més compromesa i disposada a provocar canvis en nom de la justícia.

H2O, RECURSOS DIDÀCTICS I FORMATIUS SOBRE L'AIGUA AL PLANETA TERRA.

El cas d'una campanya en xarxa a les Illes Balears (abril 2009 a desembre 2010)

La campanya H2O està impulsada per 8 entitats de les Illes Balears: l'Associació Illes Solidàries amb el Sud, Centre d'Estudis Rurals i d'Agricultura Internacional (CERAI), Veterinaris sense fronteres, Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB), OIKOS, Nou Sud, Enginyeria Sense Fronteres i Voluntaris de Mallorca.

Membres de les associacions i persones voluntàries formen un grup que és l'espai d'articulació de la campanya. La seva riquesa és la unió de voluntariat i entitats. Els i les voluntàries provenen de diverses disciplines com pedagogia, periodisme, disseny, enginyeria, ecologia, etc. Les organitzacions es dediquen fa anys a la cooperació al desenvolupament i que compten amb contactes amb ONGD del Sud i amb informació directa sobre la seva realitat. La seva experiència sobre el terreny i en l'acompanyament dels processos de pressió política i de mobilització social els dona el coneixement per fer accions de sensibilització de l'opinió pública molt vinculades als problemes concrets i actuals del Sud. El grup comparteix coneixements i experiències en un enriquiment mutu.

Treball en xarxa i integració de voluntariat

El bon funcionament de les xarxes implica una inversió en les relacions: requereix confiança, coordinació i, de forma imprescindible, un sentit de benefici mutu. La cooperació és voluntària a partir d'un compromís i un objectiu comú, i sota la convicció que les comunitats organitzades tenen més possibilitats de ser escoltades. Però la xarxa comporta, alhora, l'amenaça de la manca de seguretat d'una continuïtat per la implicació que requereix dels seus participants.

En el moment actual, ens trobem amb l'oportunitat de comptar amb un alt nombre de persones que s'interessen pel voluntariat a causa de l'elevat atur, l'augment de la consciència social i les propostes de formació i pràctica laboral que ofereixen els projectes. Gent motivada amb ganes de fer coses que s'acosta amb il·lusió als projectes als quals poden aportar els seus coneixements i, a la vegada, aprendre'n de nous amb el grup. Un voluntariat informat i assabentat de la realitat del món es converteix, doncs, en el primer públic que s'ha aconseguit sensibilitzar des de la campanya.

Formen el voluntariat persones de l'àmbit educatiu i del periodisme, de l'ecologia, biologia i enginyeries. Les tasques a realitzar són la col·laboració en l'elaboració de materials didàctics, anàlisi del currículum de Secundària i llibres de text, un curs a professorat, tallers a centres, una exposició i un documental. S'encarregaran també del contacte amb el món educatiu.

Sensibilització a partir d'activitats vivencials

El projecte H2O aglutina diverses accions d'Educació per al Desenvolupament: la sensibilització, l'educació-formació a la universitat i al professorat, la pressió política, la mobilització social i el voluntariat. El procés de globalització planteja el desafiament de creació de nous marcs de governabilitat i participació ciutadana. El paper de les associacions és promoure la consciència de "ciutadania global" i definir pautes de participació i acció ciutadana per reclamar, per exemple, la defensa dels drets humans, com és el de l'accés a l'aigua i al sanejament. En aquest sentit, autors com Michael Garbutcheon assenyalen que l'educació per al desenvolupament dels anys noranta s'ha configurat com una "educació global davant la globalització".

El repte és dur a terme accions adequades de sensibilització amb mitjans que apropin la realitat al públic destinatari. Un tret a destacar és el fet que aquesta campanya presenta casuístiques reals i vivències que les mateixes entitats han viscut en el seu treball als països on porten a terme projectes de cooperació al desenvolupament i que, alhora, mostren les solucions que han aplicat en el terreny juntament amb les ONGD del Sud, sòcies dels programes. També ens acostem a la realitat de les Illes Balears a través del GOB, que ens acosta al procés participatiu del Pla Hidrològic Balear. Fer sensibilització a partir de testimonis directes i activitats vivencials facilita la comprensió, acostar la realitat, fa més fàcil poder transmetre valors i actituds, i fomenta una actitud crítica i reflexiva. Les activitats vivencials ajuden a desenvolupar l'empatia, a posar-se en el lloc de l'altre i a qüestionar les pròpies posicions. En definitiva, fan els destinataris més sensibles davant aquesta situació injusta i això provoca una "presa de posicionament".

Objectius i propostes

La campanya té com a objectiu donar a conèixer en quines condicions es troben les principals fonts de proveïment d'aigua, en quin grau es respecta o deixa de respectar el dret fonamental d'accés a l'aigua potable, quins interessos econòmics hi ha entorn al control d'aquest recurs, quins tipus de conflictes ha generat i quines són les propostes de solució plantejades a nivell general, i quines les pautes de comportament que podem aplicar a nivell individual per contribuir a pal·liar el problema. Pretenem sensibilitzar la comunitat educativa sobre la problemàtica, promoure canvis, actituds i valors i, en darrera instància, que la població de les Illes Balears conegui les causes i conseqüències de la crisi mundial de recursos hídrics i integri l'aigua com un dret humà.

La primera acció del projecte va ser la organització del Curs d'estiu "La realitat de l'aigua en el món globalitzat, una mirada des del Sud" el juliol de 2009¹. Està previst que la campanya continuï fins al desembre de 2010 i és possible que es perllongui el 2011.

Els àmbits d'actuació són principalment:

- La universitat (Curs d'estiu "La realitat de l'aigua en el món globalitzat, una mirada des del Sud"² en col·laboració amb la UIB).
- Educació secundària (recursos pedagògics: quadern didàctic - professor i alumne-, anàlisi de llibres de text i currículum, matèries, competències, exposició i documental).

¹

([http://illesbalears.isf.es/menu_otros/noticias.php?pageNum_r_noticias=0&\\$sesion_idioma=2&\\$codigo=7049](http://illesbalears.isf.es/menu_otros/noticias.php?pageNum_r_noticias=0&$sesion_idioma=2&$codigo=7049)).

² ([http://illesbalears.isf.es/menu_otros/noticias.php?pageNum_r_noticias=0&\\$sesion_idioma=2&\\$codigo=7049](http://illesbalears.isf.es/menu_otros/noticias.php?pageNum_r_noticias=0&$sesion_idioma=2&$codigo=7049)),

- Altres àrees: periodistes, membres d'associacions, biblioteques, ajuntaments, centres educatius i de recursos pedagògics i públic general.

El paper de l'escola i el professorat "quixot"

Amb la campanya H2O pretenem elaborar recursos educatius per treballar per a una educació crítica i transformadora. Creiem que l'aigua pot ser una eina per aportar a l'aula valors de solidaritat i justícia, i propostes d'acció individuals i col·lectives. Des de l'inici, s'ha implicat la població destinatària

(professorat i alumnat) i es posen mitjans per facilitar la seva participació. Professionals de l'ensenyament i pedagogs/gues col·laboren durant tot el procés de la campanya aportant la seva anàlisi i les seves recomanacions. La campanya H2O vol ser un suport a l'escola perquè l'educació qüestioni les causes i les responsabilitats de les societats desenvolupades, i portin a un canvi d'actitud de les persones cap a la solidaritat i l'acció

personal.

Ferran Polo es refereix al professorat "quixot" per parlar d'aquells professionals conscients i "militants" que, de forma individual i amb gran esforç, provoquen una esquerda en el currículum oficial de les matèries. Segons Polo, "l'ús o no de les propostes que arriben als centres no depèn tant de qui les signa, sinó de la dificultat d'inclusió dins el currículum oficial. Una nova proposta didàctica complementària seria utilitzada bàsicament pel professorat fidel, el convençut, el "quixot".

Si es vol arribar al gruix del professorat se li han d'oferir eines facilitadores i aquestes només poden ser els llibres de text. Oferir-los un tercer nivell de concreció ja elaborat, complidor del currículum oficial però amb enfocaments i tractaments diferents dels que ofereixen els textos actuals.

APRENEM SOBRE EL PLANETA AIGUA.

Visió integral del cicle de l'aigua i solucions actuals.

Com assenyala Manuela Mesa, en els anys setanta, a partir de la publicació de l'Informe Meadows al Club de Roma, va emergir el debat sobre els "límits del creixement". Si en aquest moment es va posar l'èmfasi en la contaminació i la conservació, en els vuitanta es va anar més lluny i es va prendre consciència de què, pels seus costos ambientals, el model de

desenvolupament i el patró de consum dels països industrialitzats no és generalitzable a tota la humanitat. El 1986 aquestes idees van ser sintetitzades a l'Informe presentat a les Nacions Unides per una Comissió Internacional presidida per la Primera Ministra de Noruega, Gro Harlem Brundtland, conegut com l'"Informe Brundtland". En aquest informe es proposava una nova definició del procés de desenvolupament, entès com a "desenvolupament sostenible". Aquest es defineix com "el procés que permet satisfer les necessitats de les generacions presents sense comprometre la capacitat de les generacions futures de satisfer les seves pròpies necessitats".

Autors com Ros Wade apunten que és necessari impulsar una "educació per al desenvolupament sostenible" que integri l'educació per al desenvolupament tradicional, amb èmfasi en els problemes Nord-Sud i l'educació ambiental.

En aquesta línia, l'educació ambiental es relaciona ara amb el desenvolupament i la sostenibilitat. Des de la campanya H2O es convida a valorar críticament el propi estil de vida. Es recullen tècniques i solucions senzilles per cuidar el cicle de l'aigua ja que, entenem que tenir cura de l'aigua és tenir-ne del medi ambient en la seva globalitat. Alhora, es mostren accions a nivell individual, local i global que es poden realitzar per reclamar el dret humà a l'aigua. L'aigua forma part d'un entramat d'interaccions sociopolítiques com a reflex de la globalització actual, en la qual el Nord és depredador dels recursos del Sud. La globalització ha comportat l'erosió de la sobirania de l'Estat i el procés de desregulació de les economies nacionals que es correspon, a més, amb el creixent poder i mobilitat dels actors transnacionals privats. El desenvolupament global, per tant, requereix canvis estructurals en la gestió del medi ambient del planeta i fomentar un canvi de comportament que permeti la protecció dels recursos hídrics.

Estudi sobre l'estratègia d'EpD a les Illes Balears

Extractes de l'*Estudi sobre l'Estratègia d'educació i sensibilització per al desenvolupament a les Illes Balears: una mirada retrospectiva i de futur*, encarregat per la Direcció General de Cooperació de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i immigració del Govern Balear de les Illes Balears, realitzat per l'equip d'investigació d'Atreyud Sisè el juny de 2009.

La sensibilització es tradueix en accions que no es veuen a curt termini si entenem que l'objectiu de l'Educació per al Desenvolupament és el de generar una consciència social, solidària i compromesa amb el món. En tractar-se d'una finalitat que implica modificar comportaments i actituds, els resultats són, per una banda, a molt llarg termini i, per altra, difícilment avaluable a nivell quantitatiu. Essent les accions aïllades en general, els resultats són dèbils i el seu impacte, petit.

L'estudi mostra que les accions de sensibilització que major participació tenen són les activitats innovadores, que permeten participar els seus

destinatari i que incorporin noves tecnologies, components lúdics i d'entreteniment.

El més difícil en la sensibilització és aconseguir una implicació continuada de la major part d'agents socials, com pot ser el professorat. El repte és la que les accions es lliguin a un programa concret que li doni continuïtat i que no quedin aïllades com a meres activitats puntuals, ja que aquestes només tenen una repercussió momentània. La sensibilització, en canvi, significa implicació i mobilització, moure la gent a ser conscient i a tenir actituds que propiciïn canvis i no només sensibilitzin, la qual cosa s'obté en un termini més llarg.

Percepció de la ciutadania sobre la realitat del Sud, les causes de la pobresa i els esforços mundials per combatre-la.

L'enquesta encarregada per l'[Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament](#) (ACCD) al [Centre d'Estudis d'Opinió](#) el maig de 2009 tracta sobre Desenvolupament, Cooperació Internacional al Desenvolupament i Educació al Desenvolupament. Fins a la data, no hi havia cap anàlisi específica sobre el tema i les dades s'extreien d'altres estudis més generals a l'Estat espanyol o a nivell europeu.

En destaquem algunes de les respostes:

1. *Vostè com a ciutadà, creu que pot incidir en els espais de presa de decisions per canviar aquesta realitat?*

	PERCENTATGE
<i>Sí</i>	27,8
<i>No</i>	64,5
<i>No ho sap</i>	7,3
<i>No contesta</i>	0,4

2. Quin dels següents considera vostè que és el principal problema mundial en l'actualitat? (suma respostes: problema 1er i 2^{on} lloc) (RESPOSTA MÚLTIPLE)

	PERCENTATGE
<i>La pobresa i les desigualtats</i>	67,7
<i>El canvi climàtic</i>	19,0
<i>El terrorisme internacional</i>	20,2
<i>Les guerres i els conflictes armats</i>	35,1
<i>La crisi energètica</i>	4,7
<i>La crisi econòmica</i>	47,8
<i>Altres</i>	1,9
<i>No ho sap</i>	2,4
<i>No contesta</i>	0,2

3. De les següents opcions que li proposo, quina creu que seria més efectiva per reduir la pobresa i les desigualtats al món?

	PERCENTATGE
<i>Augmentar l'ajut al desenvolupament</i>	30,0
<i>Cancel·lar el deute extern dels països empobrits</i>	13,3
<i>Facilitar que puguin vendre més i millor els seus productes</i>	20,4
<i>Prevenir i evitar els conflictes</i>	12,6
<i>Augmentar la inversió d'empreses als països empobrits</i>	17,7
<i>Altres</i>	2,1
<i>No ho sap</i>	3,6
<i>No contesta</i>	0,2

4. Dels següents organismes o institucions, quin creu que hauria de tenir més responsabilitat en la cooperació al desenvolupament?

	PERCENTATGE
<i>Els governs dels països desenvolupats</i>	46,3
<i>Els organismes internacionals com Nacions Unides</i>	26,3
<i>Les ONGs i entitats sense afany de lucre</i>	12,7
<i>Tots per igual</i>	9,4
<i>Altres</i>	0,1
<i>No ho sap</i>	5,0
<i>No contesta</i>	0,2

5. Dels col·lectius o grups de població que li llegiré a continuació, a quins creu que s'haurien de dirigir prioritàriament les accions d'educació per al desenvolupament? (suma respostes de 1er i 2^{on} lloc) (RESPOSTA MÚLTIPLE)

	PERCENTATGE
Infants	47,0
Adolescents i joves	42,9
Mestres i educadors	27,2
Periodistes i mitjans de comunicació	8,2
Tota la ciutadania sense diferenciar un públic concret	54,0
No ho sap	13,3
No contesta	0,4

Notícia sobre l'enquesta, Canal Solidari, publicada el 18/05/09
(<http://www.canalsolidari.org/noticia/que-saben-els-catalans-sobre-cooperacio/21903>)

Bibliografia

Ortega Carpio, Mari Luz. *Estrategia de Educación para el Desarrollo de la Cooperación Española*. MAEC-Secretaria de Estado de Cooperación Internacional.
http://www.aecid.es/export/sites/default/web/galerias/programas/Vita/descargas/estrategia_educacion_desarr.pdf

Polo, Ferran (2004). *Hacia un curriculum para una ciudadanía global*. Intermon Oxfam.
(<http://www.xtec.es/serveis/crp/e3990104/crp/llicencies/ciudadania/ferranpolo/moferranpolo.pdf>)

Mesa, Manuela (2000). *La educación para el desarrollo: entre la caridad y la ciudadanía global*. (<http://www.educacionenvalores.org/IMG/pdf/jun041-2.pdf>)

WADE, Ros (1997), *The Road from Rio: What Hope is there for education for sustainability?*. The Development Education Journal no 7, estiu, pp. 35-36

GARBUTCHEON, Michael, John Fien y Jane Williamson-Fien (1997), *Processes of globalisation and (re)new(ed) emphases for global education*. The Development Education Journal no 7, estiu, pp. 31-33.

IMATGES

- Fotografies Curs UIB La realitat de l'aigua, primera acció de la Campanya
- Imatges logos campanya H2O
- Fotografies projecte aigua a Marroc (CERAI)
- Cartell activitats H2O (presentació documental i llibre)

Campanya "Mallorca per Àfrica"

Marcelo Unamuno Miera

Coordinador de l'Àrea Territorial de l'IMAS

Àfrica: gairebé mil milions d'habitants, un continent d'immensos recursos i extensió, un imaginari col·lectiu, una realitat enormement complexa, 53 estats i una història de relació asimètrica desfavorable amb les potències hegemòniques que han establert i configurat les regles de joc geoestratègic i del comerç internacional durant els darrers segles. Més de la meitat de la seva població subsisteix amb menys d'un dòlar diari i, en l'actual conjuntura ens trobem lluny d'assolir les metes plantejades en els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni, de reduir a la meitat, en el període comprès entre 1990 i 2015, el nombre de persones en situació de pobresa extrema i que pateixen fam.

Els compromisos assolits durant la celebració de la Cimera del Mil·lenni de Nacions Unides el setembre de l'any 2000, van comptar amb l'aprovació de 189 països i la Declaració del Mil·lenni va ser signada per 147 caps d'estat i de govern. Malgrat aquesta unanimitat, la realitat ens allunya dels objectius previstos i els indicadors d'evolució establerts per al procés resulten contundents a l'hora de reflectir la desviació acumulada a cinc anys del final del període marcat.

Però aquest no és l'únic compromís formal de la comunitat internacional amb Àfrica que serà probablement incomplert. A la Cimera del G-8 celebrada l'any 2005 a Gleneagles, els països més industrialitzats del món es van comprometre a duplicar el pressupost de l'Ajuda Oficial al Desenvolupament destinada al continent africà abans de la finalització del 2010, passant de 26.000 a 50.000 milions de dòlars. Estem lluny d'assolir aquests objectius i els resultats deixen en evidència la crisi de credibilitat en l'assumpció de compromisos amb la població africana per part de la comunitat internacional.

Hi ha una dada que pot reflectir la dissonància existent entre la capacitat i la voluntat de la comunitat internacional a l'hora d'abordar el desenvolupament humà del conjunt de la població: des de l'inici de la crisi financera, els estats han destinat vuit bilions (bilions, no milions) i mig de dòlars a pal·liar els seus efectes, argumentant justificadament que la no intervenció suposaria una catàstrofe global d'efectes difícilment previsibles en un futur immediat i un empobriment generalitzat de la major part de la població mundial. Aquestes xifres es troben astronòmicament allunyades a l'alça de les que es manegen per abordar l'eliminació de la fam i una millora de les condicions de vida de la població més vulnerable del planeta, uns 44.000 milions de dòlars anuals, d'acord amb les quantificacions realitzades a la Cimera Mundial sobre Seguretat Alimentària celebrada a Roma el mes de novembre.

De manera deliberada he evitat fer la comparativa amb les despeses militars a nivell global, permanents i creixents, per centrar-me en un problema sobrevingut que requereix d'una intervenció internacional "ad hoc" mitjançant l'assignació d'ingents recursos públics de manera reactiva i preventiva.¹

Però, com es veuran afectats els països africans per aquesta conjuntura de crisi global?

Prenent en consideració l'informe "Perspectives econòmiques a l'Àfrica 2009", elaborat per l'OCDE i el Banc Africà de Desenvolupament, de forma marcadament negativa. S'ha produït un descens en els preus de les matèries primeres als nivells de 2005-2006, amb reduccions en algunes matèries de més del 40% en origen, de manera que s'han vist minvats substancialment els ingressos per exportacions, mentre que els preus de les

¹ De totes maneres, no puc ometre la dada: la despesa militar mundial va arribar l'any 2008 la xifra d'un bilió, 464.000 milions de dòlars (217 dòlars per càpita), d'acord amb l'Institut de Recerca per a la Pau Internacional d'Estocolm (SIPRI)

importacions es mantenen o experimenten tan sols lleugers descensos. D'altra banda, es mantenen elevats els preus dels aliments comercialitzats internacionalment, de manera que persistirà la crisi alimentària, especialment entre la població urbana més desfavorida. L'increment del dèficit públic entre els països donants, determinarà una revisió a la baixa en els seus compromisos d'increment en l'Ajuda Oficial al Desenvolupament dirigida als països de la perifèria i es produirà una disminució dels fluxos d'inversions estrangeres directes.

Les perspectives sobre l'evolució del procés durant els propers anys resulten poc encoratjadores i preocupen a la ciutadania conscienciada sobre la necessitat de dur a terme accions més compromeses des dels estats i els organismes multilaterals per impulsar un veritable desenvolupament global sostenible. En definitiva, que s'eliminin del sistema internacional els factors que impedeixen el desenvolupament dels països perifèrics, perquè es fa evident que aquest mercat per si sol no garanteix el desenvolupament.

Aquest estat de les coses pot resultar una justificació, una assumpció resignada de la nostra incapacitat personal per actuar davant de problemes de tal magnitud que semblen inabordables o pot ser el ferment ideal per al plantejament d'accions complementàries i, en alguns casos, alternatives, des del teixit associatiu de la societat civil i la cooperació descentralitzada, seguint la màxima repetida fins a la sacietat: "pensa globalment, actua localment". L'èxit d'aquestes accions dependrà del grau d'implicació individual assolit en el conjunt de la societat de referència.

Com a resposta a la pregunta, què més pot fer?, el Consell de Mallorca, en sintonia amb les entitats de cooperació, Televisió de Mallorca i el Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació ha llançat la campanya "Mallorca x Àfrica" amb la finalitat de reforçar i reconèixer l'acció realitzada per les entitats durant els darrers anys, sensibilitzar el conjunt de la ciutadania de l'illa de Mallorca sobre la realitat africana, fomentar la responsabilitat social corporativa entre les empreses, i incrementar la disponibilitat de fons destinats als programes i projectes de cooperació a l'Àfrica.

En definitiva, una renovació del compromís de la ciutadania de l'illa de Mallorca amb la població africana més vulnerable.

La campanya, presentada oficialment el 16 de juny d'enguany per la presidenta del Consell de Mallorca, s'articula al voltant de tres eixos d'actuació:

- Reconeixement de l'acció duta a terme des de fa anys per les entitats de cooperació i, amb anterioritat a l'aparició d'aquestes, per les organitzacions religioses presents en diversos països africans. La difusió dels resultats i l'impacte aconseguits mitjançant l'execució de projectes de cooperació, constituirà el marc apropiat per dur a terme tasques d'informació i sensibilització dirigides a la ciutadania mallorquina sobre les necessitats i potencialitats de desenvolupament de la població del continent. Les activitats de sensibilització contemplen la celebració d'unes jornades sobre cooperació al

desenvolupament a Àfrica i la celebració d'una telemarató amb TV de Mallorca.

- Promoció de la responsabilitat social corporativa entre les empreses amb implantació a l'illa de Mallorca, amb la finalitat d'incrementar, bé sigui mitjançant col·laboracions puntuals o continuades, la disponibilitat pressupostària per a l'execució de projectes a l'Àfrica a través de la convocatòria anual específica del Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació. La participació en la campanya permetrà a les empreses l'ús del logo "Mallorca x Àfrica" en la comercialització dels seus productes i d'acord amb un protocol establert a aquest efecte. Pel que fa a les diferents administracions públiques, es promourà durant l'any 2010 la participació dels treballadors de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials en la campanya mitjançant compromisos individuals de donació d'un euro per mes, durant un any. Progressivament s'ampliarà la proposta de donació voluntària a tots els treballadors i treballadores del Consell de Mallorca.
- El reforç del treball en xarxa de les entitats, amb la finalitat d'identificar, formular, executar i avaluar projectes d'ajuda humanitària i cooperació al desenvolupament de manera conjunta. Es persegueix l'objectiu d'incrementar el grau de sinergia i l'efecte multiplicador de l'impacte de les intervencions mitjançant la concentració territorial d'esforços per part de les entitats. Quan es concentren esforços, l'impacte transformador assolit mitjançant l'execució dels projectes de cooperació internacional en el nivell comunitari és considerablement superior a l'aconseguit mitjançant intervencions aïllades.

En definitiva, des de l'IMAS es persegueix amb aquesta iniciativa donar un nou impuls a les accions de cooperació a l'Àfrica promogudes des de Mallorca, incrementar el grau de coneixement per part de la ciutadania de Mallorca sobre la realitat africana, impulsar el compromís ètic de les empreses que ho desitgin en l'exercici de la solidaritat amb aquest continent i reforçar el treball en xarxa de les entitats.

Finalment, a més de comptar amb un logotip específic, la campanya compta amb un manifest en el qual s'exposen els objectius a assolir i s'insta perquè el subscriguin persones i entitats, manifest que incloc a l'article per al seu coneixement i difusió.

Manifest de la campanya "Mallorca per Àfrica"

La situació d'extrema vulnerabilitat d'una gran majoria de la població africana requereix més implicació solidària per part del conjunt de la

ciutadania de l'illa de Mallorca. Aquest compromís s'articula a través de les entitats que treballen a Àfrica, de l'àmbit educatiu i universitari, de les empreses, els agents socials i de l'administració pública.

Amb la finalitat d'aproximar, tant la realitat africana, com el treball que realitzen les entitats de l'illa de Mallorca, es fa necessari incrementar les iniciatives de sensibilització que proporcionin una visió ajustada dels greus problemes i del considerable potencial de desenvolupament del continent, abordables ambdós des de l'àmbit de la cooperació.

El Consell de Mallorca i el Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació dediquen una quantitat significativa del seu pressupost al finançament de projectes a Àfrica i esperen que aquesta quantitat s'incrementi en els propers anys, tant amb fons propis, com amb fons procedents d'altres fonts de finançament.

Per tot això manifestam el nostre compromís per:

Redoblar esforços en matèria de sensibilització amb l'objectiu d'ajustar la visió de la realitat africana, evitant caure en els estereotips fatalistes.

Promoure la coordinació i el diàleg entre el conjunt de la ciutadania i tots els agents implicats en la cooperació amb el continent africà que es desplega des de Mallorca.

Aconseguir un més alt grau d'implicació entre les entitats, la societat, el teixit empresarial, el món educatiu i universitari, i l'administració, en matèria de cooperació al desenvolupament amb Àfrica.

Impulsar el funcionament en xarxa de les entitats amb l'objectiu d'incrementar l'impacte i la sostenibilitat dels projectes de cooperació a Àfrica.

Iniciar, amb la col·laboració de les empreses que ho desitgin, activitats de promoció de la responsabilitat social empresarial que permetin incrementar la disponibilitat de fons per als projectes solidaris a Àfrica.

Aconseguir que aquest esforç conjunt incrementi la dotació econòmica i el nombre de projectes que des de Mallorca s'executaran a Àfrica en anys successius, donada la vocació de permanència en el temps de la campanya.

Convidam la ciutadania, les entitats, la universitat, els centres educatius, les empreses i els agents socials que facin seu aquest Manifest.

**Mounira El-Alami:
"Espanya i Marroc estàvem abocats a treballar junts"**

Iolanda Pericàs
Redacció ALIMARA

Mounira El-Alami és la presidenta de l'Associació Darna, Centre Cultural d'Iniciatives Ciutadanes, que des de fa 15 anys treballa a la ciutat marroquina de Tànger en projectes de formació i inserció social de menors i dones en situació o risc d'exclusió social. En concret, des d'aquesta associació es gestionen un casal per a joves, un refugi per a nins del carrer, una granja per a adolescents, un casal per a dones, un casal per a joves estudiants –sobretot al·lotes– i un diari adreçat a nins d'entre 9 i 15 anys.

El Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació finança alguns dels projectes que es duen a terme en aquests centres. L'associació marroquina té a Mallorca, com a contrapartida, la Fundació Diagrama.

Convidada pel Consell de Mallorca a una jornada sobre cooperació al Marroc, El-Alami explicà els projectes en els quals treballa l'entitat que ella dirigeix.

- Com valorau l'experiència de la cooperació nord-sud?

Des de la meva experiència crec que sense cooperació internacional no podríem haver fet més que un 10% del que hem fet. Des del 1996 fins ara tots els nostres projectes compten amb una part important de cooperació

internacional, sense la qual no funcionarien. Nosaltres tenim voluntat de treballar, però tenim també idees que no podem dur a terme per manca d'ajuda i és aquí on entra la cooperació internacional.

- Què en pensau de treballar amb una contrapartida al país d'origen d'on procedeixen les ajudes?

En principi em sembla bé, però sempre que sigui un procés de col·laboració entre les dues parts. Crec que és molt important que la persona de referència que coordina la feina de la nostra entitat tenguí una continuïtat, conegui els projectes, els visqui de prop i els vegi com una tasca real. Per a nosaltres és molt important la feina sobre el terreny, el dia a dia, la proximitat. En aquest sentit, entenc que la burocràcia és necessària, que s'han de justificar les inversions, però en la seva mesura justa, sinó la burocràcia mata la iniciativa.

- I com viviu vosaltres aquesta situació?

Nosaltres som una associació petita, d'un país del sud, que venim d'una educació basada en la servitud. Aquesta és una de les coses que volem canviar, volem democratitzar la nostra societat, però no és possible fer molt i, a la vegada, organitzar molt. És a dir, les associacions amb les que nosaltres treballem a Europa són de nivell alt, amb la qual cosa tenen unes exigències que a nosaltres, en matèria de burocràcia, ens resulten difícils de complir. Perdem molt de temps en la paperassa, la qual cosa rebaixa el nivell d'impacte en les accions. Per a nosaltres la burocràcia és una llosa que pot arribar a aturar els nostres projectes. Per aquesta raó, des de Darna preferim treballar en cooperació directa amb altres ONG i no amb institucions públiques, on aquesta paperassa és encara molt més complicada. D'aquí la importància de tenir sempre la mateixa persona de referència, algú que ha viscut amb tu el desenvolupament d'un projecte, no necessita que li justifiquis cada cop el mateix, perquè ho coneix tot des del principi. En canvi, si canvia la persona, hem de començar cada vegada amb la feina burocràtica un cop i un altre.

- Darna treballa amb ajuda procedent de diferents països d'Europa, quina és la vostra experiència i com creis que es veu la cooperació des dels països del nord?

Nosaltres treballem amb diferents països, però el nostre finançament procedeix principalment d'Espanya. En un principi es podria pensar que, per raons òbvies, tendríem més col·laboració per part de França, però no és així. Espanya, tal vegada per motius de proximitat, és el nostre major col·laborador. Personalment, crec que estàvem abocats a treballar junts, que la nostra història –la d'uns i altres– ens ho ha imposat.

Actualment, la cooperació internacional ha evolucionat molt i ja no gira tot entorn a l'assistencialisme. La cooperació contribueix a anul·lar el sentiment de colonització. Crec que es tracta d'adaptar les intervencions que s'han fet fins ara, crear nous camins, individualitzar els projectes i no

aplicar sempre les receptes conegudes. A més, de portes endins, la cooperació internacional ha servit també per posar en contacte el govern marroquí amb la societat marroquina.

- Creis que la crisi econòmica que es viu internacionalment afecta la cooperació?

És clar que ens afecta, i ens afectarà encara més, però no sabem com. El cert, però, és que nosaltres a Marroc no vivim la crisi de la mateixa manera que es pugui viure a altres llocs del món, i en concret a Espanya. A mi em fa la sensació que la gent a Espanya està un poc obsessionada amb la crisi, es nota un ambient de crispació. Nosaltres, en canvi, som un país que no té riquesa material, la nostra riquesa és la nostra diversitat i la capacitat d'adaptar-nos a les diferents situacions, a les quals, en certa manera, ja hi estam avesats.

- La vostra associació treballa per la formació i inserció de joves en situació o risc d'exclusió. Quins són els vostres principals objectius?

A Darna treballam amb nins i joves que es troben en situació o risc d'exclusió social, per donar-los la possibilitat d'expressar el seu potencial en un espai de llibertat, millorant així les seves condicions de vida.

Tenim diferents recursos per a menors que cap institució vol, que viuen al carrer i que en els nostres centres se senten com a casa. També gestionam una granja per a adolescents on aprenen tècniques modernes que els permeten recuperar la terra dels seus orígens i evitar l'èxode rural i l'emigració. També treballam en una residència per a estudiants pobres, la majoria al·lotes, perquè puguin continuar amb la seva formació i es puguin independitzar de la família, perquè creim que l'educació és la riquesa d'un país. Per això, elaboram un diari per a joves que es reparteix als centres educatius públics amb el qual intentam que els nins i nines aprenguin a pensar per ells mateixos, a tenir el seu criteri i a democratitzar les escoles.

- Teniu també projectes relacionats amb dones...

Sí, també feim feina de forma directa amb les dones amb un centre només per a elles, que els dona un espai per aprendre, per formar-se i, per què no, també per descansar. Això els permetrà en un futur tenir una certa independència econòmica, conèixer els seus drets... És un lloc per comprovar si els texts dels polítics, sobretot les lleis que fan referència a les dones, es fan o no realitat.

- Heu fet referència als joves i l'emigració. Com viviu vosaltres aquest fet?

Crec que l'emigració és un fet que s'ha repetit sempre en la història de la humanitat perquè la riquesa atreu la gent. Des del meu punt de vista el problema no és aturar-la, sinó invertir, sostenir el que tenim per intentar reduir-la.

Jo no estic d'acord en la protecció de la infància sense les seves arrels, ja que crec que quan a una persona li tallen les arrels li provoquen un sentiment de venjança que en molts de casos es manifesta a través de comportaments violents. Nosaltres, a Darna, hem pogut comprovar que els joves que es formen, que veuen que tenen una sortida laboral, que tenen oportunitats a la seva terra i que aprenen a veure el seu país d'una altra manera, no se'n van del Marroc.

- Així doncs, no estau d'acord en què els menors no acompanyats que arriben a un país estranger siguin acollits en aquell país...

No, i aquest és un tema que m'ha causat molts de problemes. No estic d'acord amb aquesta mesura, crec que se'ls hauria de retornar a tots, primer pel que he comentat de les arrels, que per a nosaltres són molt importants, i després perquè crec que els joves que fugen del Marroc cap a Espanya tenen una imatge distorsionada de la realitat que els espera. Per a mi es tracta d'un problema cultural, no és cap boicot a cap govern o associació.

Ara per ara crec que ningú té la solució per al problema de la immigració dels menors i de com se'ls ha de tractar en aquests casos. Crec que si hi ha una solució, si algú la té, l'hauríem de compartir.

Anna Ferrer:
**«La gent ha assumit que som la successora de Vicenç,
però és molt difícil substituir una persona com ell»**

Jaume Mateu i Iolanda Pericàs
Redacció ALIMARA

Anna Ferrer, viuda de Vicenç Ferrer, és directora de programes de la Fundació Vicente Ferrer (FVF) a l'Índia, i després de la mort del cooperant és la cara visible de la fundació que aquest creà. Ferrer participà el passat mes de novembre en diferents actes que s'organitzaren a Mallorca, des del Consell i altres entitats, en memòria del seu marit.

Després de la desaparició de Vicenç Ferrer heu esdevingut el rostre la fundació que porta el seu nom. Com us sentiu en el paper de líder d'un gran projecte com aquest?

El problema és que jo no em sent la líder d'aquest projecte. Fa quaranta anys que hi treball i la gent ha assumit de forma natural que som la successora de Vicenç, però és molt difícil arribar a substituir una persona com ell. La clau del seu lideratge radicava en el fet que l'exercí tant a l'Índia com a occident, va ser capaç de fer feina amb la gent d'allà i la gent d'aquí. Això, ho vaig veure molt clar després de la seva mort, quan vaig començar

a rebre missatges de moltes persones a les que Vicenç havia ensenyat que hi havia la possibilitat de crear un món millor. De tota manera, la fundació segueix funcionant com sempre, com no podria ser d'una altra manera, perquè tenim una estructura molt consolidada.

La vostra fundació treballa per combatre la injustícia en un entorn especialment injust, on conviu la riquesa amb la pobresa extrema i es viu en una permanent lluita de castes. Com us enfrontau a això?

Fent feina a poc a poc, amb constància, dia a dia. Nosaltres treballam per millorar l'educació, la salut, l'estat de la terra, que són eines que els ajudaran a sortir de la pobresa. En els anys setanta i vuitanta hi havia un corrent d'opinió en matèria de cooperació internacional que sostenia que es podia usar la violència si era necessària per vèncer la discriminació. Nosaltres, fent tot el contrari, hem arribat al mateix punt.

Aleshores seríeu com una mena de Gandhi modern?

Tampoc no és això, nosaltres treballam seguint la mateixa línia de Gandhi, és com si fóssim el Gandhi del poble, però és molt complicat conjugar la pobresa de Gandhi amb la pragmàtica i la senzillesa de Vicenç.

Una de les constants de la vostra feina és, com ja hem dit abans, la lluita contra la diferenciació de castes, una qüestió molt present a la vida quotidiana de l'Índia.

Sí, feim feina sobretot amb els dàlits, la casta més baixa de la societat índia, però també treballam amb les castes altes, perquè són els qui tenen el poder, són els propietaris de les terres... En aquest sentit, el que intentam des de la fundació és aconseguir la independència social i econòmica dels dàlits. És una tasca difícil, però no impossible, treballant sempre amb constància, sense pausa i mirant cap al futur, millorant-ne la formació i l'educació, i, com deia Vicenç, «si no trobam la solució, ens ajudarà la providència».

Llavors pensau que l'educació, la cultura, ens fa lliures?

Sí, rotundament. Per aconseguir la independència d'aquestes persones és imprescindible. És més lent, però també és més segur.

Durant la conferència que pronunciàreu a l'IMAS, comentàreu que entre els principals problemes que s'han de solucionar hi ha el de la situació de violència cap a les dones.

A Anantapur, on nosaltres principalment treballam, funciona una societat amb una estructura patriarcal de la família, cosa que fa que la dona passi

sovint a un segon pla. Si, a això, hi afegim el problema de les castes, ens trobam que les dones són doblement marginades, per raó del gènere i de l'estatus dins la societat. I veig que això també es dona a occident.

Quan parlau dels reptes als que us enfrontau, feis referència a un nou camp de treball, el de les persones sense sostre. Treballau en això ara?

És un projecte que Vicenç tenia al cap abans de morir. Ara una de les properes actuacions que volem dur a terme és treballar per la integració social de les persones amb malalties mentals. Actualment, a la nostra zona d'acció no hi ha cap infraestructura per a persones adultes amb aquesta problemàtica. En aquest sentit, creim que és molt important mantenir-los integrats en l'entorn, però en un centre adequat per a les seves circumstàncies i aquest és ara un dels nostres projectes nous. Com passa també en altres països d'occident, els sense sostre solen ser persones que tenen alguna addicció, sobretot a l'alcohol, i el poc que tenen s'ho beuen, cosa que agreuja els problemes mentals que tenen i accentua més la marginació a la qual s'enfronten, és una mena de cercle viciós, del qual és molt difícil sortir sense ajuda.

Creació de la Xarxa Mallorquina de Municipis pels Drets Humans

Margalida Capellà,
Amnistia Internacional. Mallorca

En el Dia internacional de la Pau, el passat 21 de setembre, es va presentar públicament la Xarxa Mallorquina de Municipis pels Drets Humans, una iniciativa que demostra, a trenta anys dels primers ajuntaments democràtics i de la creació del Consell Insular de Mallorca, que s'ha entès que la democràcia no significa només convocar i celebrar eleccions cada quatre anys i que la pau i el benestar social s'han de treballar dia a dia, i amb una perspectiva de drets humans aplicada a les ciutats i als pobles.

Per explicar què és aquesta Xarxa, cal parlar del paper dels drets humans a les ciutats. Normalment se situen els drets humans en l'àmbit internacional o en les grans conferències dels líders estatals, on es comprometen solemnement i per escrit en la seva defensa, tot i que sovint aquestes proclames queden en paper mullat.

Però la realitat indica, des de la Declaració universal de drets humans adoptada el 1948, que les normes que proclamen i reconeixen els drets humans s'adopten a nivell internacional i després s'adapten a nivell estatal però, tanmateix, són finalment les autoritats locals i regionals les que

assumeixen la responsabilitat principal d'implementar les polítiques i estratègies decidides a nivell internacional i estatal.

Això és així perquè, encara que sovint parlem dels drets humans en termes abstractes, aquests són, a més de drets reconeguts en textos legals i grans declaracions, qüestions concretes, situacions, fets quotidians que realitzam cada dia i que, totes juntes, ens permeten viure i conviure amb dignitat.

Per aconseguir que es respecti aquesta dignitat, seixanta anys després de l'adopció de la Declaració universal de drets humans, està demostrat que perquè els drets humans siguin una realitat per a tothom, és imprescindible que les autoritats locals duguin a terme polítiques públiques de drets humans per garantir que les ciutats siguin espais igualitaris i sostenibles on es garanteixi amb accions transversals l'accés als serveis públics i als drets socials, la no discriminació, la igualtat de gènere, la protecció de les minories, la igualtat d'oportunitats, la integració i la cohesió social, i que aquests espais integrin tots els possibles aspectes polítics, econòmics, socials, ecològics i culturals de la vida quotidiana perquè els ciutadans en gaudeixin amb igualtat.

La Carta europea de salvaguarda dels drets humans a la ciutat recull els anomenats drets de proximitat (els drets humans que es viuen en la vida diària) i la seva adopció l'any 2000 va suposar un avanç considerable en la concepció del que ha de ser la protecció dels drets humans del segle XXI.

En primer lloc, perquè es proclama un dret a la ciutat, a una ciutat entesa com un espai col·lectiu que pertany a tots els seus habitants (siguin nacionals o no); un espai polític i social on els seus habitants hi puguin trobar les condicions necessàries per a la seva realització política, social i ecològica, cosa que comporta assumir també deures de solidaritat.

Del dret a la ciutat se'n deriven uns nous drets emergents, que s'enmarquen en el dret a la democràcia participativa (sense eliminar la democràcia representativa, és clar) i que estan relacionats entre si: el dret a la mobilitat universal, el dret al sufragi universal actiu i passiu, el dret a la participació o el dret a l'espai públic.

A més, s'entén que a les zones urbanes més massificades, on es concentren sovint la pobresa, la desigualtat i la violència en zones marginals, s'han de prioritzar la consecució dels drets bàsics universals. D'aquí que la Carta reculli els drets socials, econòmics, culturals i ambientals que es poden exercir a les ciutats i que els ajuntaments signataris es comprometen a garantir: el dret a l'habitatge, al treball, a l'educació, als serveis públics de protecció social, a la cultura, al medi ambient, a un urbanisme sostenible o a la salut, entre altres, incloent un dret nou: el dret a la tranquil·litat.

Plantejar en aquests moments un compromís institucional per garantir aquests drets pot semblar agosarat i impracticable a molts perquè sempre que parlem de drets significa que algú (una institució) està obligat a respectar-los i a fer-los possibles, i sovint això comporta una despesa pública que pocs ajuntaments deuen estar disposats a assumir. Aquest

plantejament no és del tot exacte amb aquesta iniciativa perquè segurament moltes de les polítiques municipals que es duen a terme a Mallorca ja són polítiques de drets humans, encara que no es diguin així en cap ordenança municipal ni se'n tengui consciència.

El que suposa un canvi importantíssim és que aquestes polítiques es plantegin com una qüestió de drets humans i no com una simple acció de caritat que es pot modificar, limitar o eliminar discrecionalment o d'acord amb el pressupost anual. Així ho ha entès, per exemple, l'Ajuntament de Saint-Denis a França (un dels ajuntaments impulsors de la Carta europea) on, d'acord amb les seves ordenances municipals, no es permet desnonar ni tallar electricitat ni aigua a famílies amb problemes econòmics: si tothom té dret a la dignitat i a la salut, no es pot permetre que ningú visqui en condicions infrahumanes, és a dir, sense un sostre, sense aigua i sense electricitat.

A més, cal tenir en compte que la Carta europea no és un instrument jurídic per ell mateix, sinó més aviat és un compromís normatiu de referència establert a nivell europeu amb la finalitat de coordinar polítiques municipals de drets humans i intercanviar experiències en aquest àmbit.

És, per tant, un instrument amb vocació universal i transversal. Universal perquè s'entén que una bona experiència a nivell local pot ser una bona pràctica en drets humans aplicable en contextos municipals semblants en qualsevol part del món. Té vocació transversal perquè no es dedica a una sola política, sinó que es consideren els drets humans com una qüestió transversal que s'ha de tenir en compte tant en les polítiques d'habitatge com en les de salut, educació o fiscal.

Quines són aquestes bones pràctiques en drets humans que actualment es fomenten entre els prop de 400 municipis i entitats locals que s'han adherit a la Carta europea? Es tracta d'accions concretes i avaluable que no impliquen sempre una gran despesa econòmica.

Per exemple, a un dels municipis de Londres les dones participen en el disseny dels espais públics per plantejar necessitats en matèria de seguretat personal que als tècnics i arquitectes homes senzillament no se les plantegen. A municipis del nord d'Europa es convoca els infants quan s'ha de dissenyar un parc infantil. Tot això són manifestacions del dret a la participació.

En matèria de mobilitat, garantir que les persones sordes puguin cridar un taxi enviant un sms; o bé, en matèria de mobilitat i salut, la iniciativa de Besalú de posar en circulació un bus gratuït perquè les persones majors o amb mobilitat reduïda acudeixin regularment al centre de salut. O a Terrassa, on existeix un projecte públic per compartir cotxe. Tot això són bones pràctiques en drets humans recollides a les xarxes de municipis pels drets humans.

O en matèria de llibertat religiosa, i també dins del dret a la laïcitat, destaca l'exemple de l'Ajuntament de Sanmartín (Madrid), que ha construït una capella al cementiri municipal amb plafons mòbils habilitats per a

cadascuna de les religions presents al municipi, que conviuen pacíficament exercint els seus propis cultes.

La Xarxa mallorquina de municipis pels drets humans respon precisament a aquesta idea de coordinació i intercanvi de bones pràctiques en matèria de drets humans, i la seva creació és un fet històric perquè significa que els municipis mallorquins i el Consell de Mallorca se situen a l'avantguarda de la protecció i promoció dels drets humans en l'àmbit municipal.

Existeix ja una xarxa europea de tots els municipis (400) i xarxes regionals adherits a la Carta. Actualment, la xarxa més nombrosa, amb 141 municipis, és la catalana, coordinada per la Diputació de Barcelona.

Cal assenyalar que aquestes xarxes s'emmarquen en els programes *Hàbitat* i *Bones pràctiques* de les Nacions Unides, que pretenen aconseguir un habitatge adequat per a tothom, un desenvolupament sostenible dels assentaments humans en un procés d'urbanització i millorar les condicions de vida en les ciutats i pobles. Amb l'adopció de la Carta europea de drets humans a la ciutat i la creació de les xarxes regionals de pobles i ciutats pels drets humans, es pretén donar un enfocament específic de drets humans als programes esmentats.

Es podria dir que la Carta fomenta la unió de pobles i ciutats per intercanviar bones pràctiques, en el que seria una espècie d'Organització de les Ciutats Unides a Europa.

L'any passat, a Mallorca, amb motiu del seixantè aniversari de la Declaració universal de drets humans, Justícia i Pau, Drets Humans de Mallorca i Amnistia Internacional varen difondre la Carta europea de drets humans a la ciutat i sol·licitaren l'adhesió a tots els municipis de Mallorca, així com al Consell de Mallorca. Catorze ajuntaments s'hi varen adherir, a més del Consell.

Aquestes organitzacions varen proposar al Consell no només l'adhesió de la institució a la Carta, sinó també el seu impuls a la creació d'una xarxa mallorquina de municipis pels drets humans.

Aquesta Xarxa ja és una realitat i aquestes ONG s'han integrat en la comissió assessora, juntament amb el Fons Mallorquí de Cooperació i Solidaritat. S'ha posat en marxa amb quatre municipis (Palma, Alaró, Petra i Andratx), sota la coordinació del Departament de Cooperació Local i una de les primeres actuacions ha estat la realització d'una jornada de formació i informació sobre la Carta i la Xarxa que tengué lloc el mes de desembre.